

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Darabos-utca 33. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A debreceni népkönyha.

Most, midőn a fővárosban néhány nagylelkű emberbarát kezdeményezése folytán megszűnt az éhenhalás s ingyen kenycet kap mindenki, ha azt esze vagy két keze munkájával képtelen megkérteni, — emlékezzünk meg röviden a debreceni népkönyháról is, hiszen ez is egyik csatornája annak a humanitárius buzgalomnak, mely áldásaival a legkietlenebb mezőket árasztja el s virágokat fakaszt a nyomor rögei közt.

Láttuk színről-szinre; megjelentünk ott személyesen s két nemes szívű nőegyleti tag kalauzolása mellett,* szokatlanul dobogó szívvel néztük végig ezt a felséges agapét, bizonyosságára annak, hogy a Krisztus csakugyan velünk van mind a világ végezetéig. Mert, miként a modern társadalom minden emberbaráti intézményében, úgy itt is Ő reá ismertünk.

Azt szokták mondani s egészen helyesen, hogy az igaz jótékonyság nem tűr felekezetieséget. Arról is olvastunk már, hogy a fővárosi ingyen kenyérszító csarnokot a szabad kömivek nyitották meg. Legyen úgy, ahogy van s Isten áldása lebegjen a tetet öltött isteni gondolat felett. A samaritánus szív tiszteletet érdemel Jerusálemben úgy, mint Rómában és Budapesten, mint Debrecenben.

Előttünk azonban kétségtelen, hogy a Krisztus nélkül Béliál ma is Béliál volna s minden a mi erkölcsi tekintetben szép, visszaviendő a keresztyén civilizációra.

Nem mondjuk mi azt, hogy bizonyos fokú jótékonysággal nem találkozunk már a keresztyén korszakot megelőző időszakokban is; mert hiszen tudjuk hogy a koldúsok Rómában is ismeretesek voltak s abban a birodalomban,

míg az pogány volt, az alamizsnakérés eltiltva soha nem is volt. Azt is feljegyezte a történetíró, hogy mikor a fidenai nagyszerű amphitheatrum Néró idejében összeomlott s romjai alatt 50,000 ember lelte halálát, a vagyonos rómaiak a szerencsétlenség színhelyére azonnal orvosokat küldtek s a sebesülteket házaikba fogadták. Valaminthogy van tudomásunk arról is, hogy mikor a Vesuv Herkulanumot és Pompejít 79-ben eltemette, a segélyezés a pogányok között szokatlanul nagy mérvet öltött s általános volt; ámde nem szabad elfelednünk először is azt, hogy már ekkor a keresztyén korszakban vagyunk; másodsor azt, hogy ilyen humánus felbuzdulással abban a korban és körben elvégre is csak elvétve találkozunk. A szegény a vagyonos pogány római előtt ember számba is alig ment s *Plautus* egyik színművében csak az általános felfogásnak ad kifejezést, mikor így kiált fel: „rosszat tesz, a ki a szegénynek enni és inni ad, mert a mit annak ad, az elveszett és csak azért hosszabbítja meg életét a nyomorútnak, hogy az tovább nyomorogjon“.

A görög tagadhatatlanul e tekintetben is felette áilott az önző rómainak s történelmi adataink vannak rá, hogy Athénben a vakok, sánták, nyomorékok naponként 2 obolus segélyben részesültek s a háborúban elesett polgárok árvái az állam költségén neveltettek. De mindez csak Athenben volt így; másutt sehoh s ha valaki nem dicsekedhetett az athenei polgári jelleggel, bizony Athénben is éhen halhatott meg. A görög liberalitas sem volt tehát azonos a keresztyén charitással. Sőt organisált humán tevékenységre nem találunk még a zsidóknál sem, a kik között különben, — bizonyos itt nem fejtegethető okok következtében — valami túlságosan kétségbeejtő nem is volt soha a proletariatus szegénysége.

* Sass Béla és Karai Sándor kollegiumi tanárok nejei, a kiknek lekötölező szívességéért itt is köszönetet mondunk. E. L.

Amde a Krisztus új parancsolatot adott az ő tanítványainak s az a parancsolat a szeretet törvénye vala. (Ján. 13. 34.) Ez volt az a követség, mely rövid idő alatt megerjesztette s áthatotta az egész társadalmat. Erre ismerünk a mai human és philanthropikus intézményekben is.

Azért csak természetesnek találjuk, hogy a sok és különféle jótékony célú alapítványok, fundatiók és institutiók mellett, melyekben Istennek legyen hála, városunk annyira gazdag, — Debrecenben végre szerveztetett és megnyitott a népkonyha is. Ezzel ez a város tartozott nemcsak a szegényeknek, hanem keresztyéni s mindenekfelett puritán református jellegének.

Igen találólag mondja *Uhlhorn*, hogy a milyen hevesen támadta a reformatismus a pápaságot, éppen olyan kitartással küzdött mindig a szükség és a nyomor ellen.

Zwingli úgy fogván fel a dolgot, hogy az egyházat reformálni és ápolni az államnak a eladata, csak természetes volt, hogy Zürichben a szegényügy ellátása állami kötelességgé lőn s már 1524-ben végleg rendeztetett, még pedig úgy, hogy a segély leginkább naturalékban állott, tehát a népkonyhák céljainak felelt meg. *Kálvin* Genfben már a tanács kezében készen találta az ügyet s a tanács intézkedéseivel alkalmazkodott.

Amint tudjuk, Debrecenben is a tanács áll a népkonyha élén s *bár ennek megteremtése a derék nőegylet dicsősége s ma is ennek nemes szívű tagjai ügyelnek ott fel naponta*, ez évtől kezdve mégis a tanács vette át ennek anyagi gondjait s most már a tanácsra vár a feladat, hogy e nemes s annyira fontos intézmény életét örökre biztosítsa.

Hogy így lesz, afelől nem is kételkedünk. Ismerjük polgármesterünk s a tanács egyes tagjainak fennkölt lelkületét s ez elég garancia arra nézve, hogy reményünk háttérére nem délibáb.

Azonban van egy szavunk a mi szeretett hitfeleinkhez is.

Mint fentebb említünk, mi személyesen néztünk szét a népkonyhában s egyben-másban igyekeztünk magunknak információt szerezni. Azon alkalommal, hogy ott voltunk, 220 ingyenes ebéd-jegy osztatott ki és pedig 95 százalékban ártatlan gyermekek között. Jönnek szegények közelből és távolból, a Csapó-kertből, a város téglavetőjéből, nagyobb része magával hozván iskola-könyveit és táskáját is. Szörnyűséges még csak elgondolni is, hogy a népkonyha nélkül e kedves és ártatlan gyermekek ma mind éhezzenek! Vegyék magoknak polgártársaink azt a kis fáradságot s néha-néha látogassanak

el a szegények ezen vendéglőjébe. Mondhatjuk, akiben szív van, nemesbűlve fog onnan haza térni. Pedig erre szükségünk van, mert, mint megtudtuk, éppen városunk bentszülött polgársága maradt még eddig hátra a jókedvű s Istennek tetsző adakozásban. Ennek más oka nem lehet, mint a kellő információ hiánya. Ezt pedig legközvetlenebbül ki-ki ott a helyszínén szerezheti meg. Különösen a református híveknek illik jó példával elől járni, mert hiszen legnagyobb számban a mi hitünknek eselédjei tápláltnak ott s ne feledjük, hogy *„az irgalmas ember megáldatik, a ki adakozik az ő kenyereből a szegénynek“*. (Péld. 22. 9.)

Aztán városunk büszkén vallja magát a magyarországi kálvinisták Rómájának. A mi a többek között azt is jelenti, hogy itt a vezető elem minden téren, a hol emberbaráti munkáról van szó, a református lakosság kell, hogy legyen. Ezt jegyezzük meg jól magunknak s mikor olyan roppant hatású s eredményét tekintve, kellőleg alig méltányolható intézmény támogatását kell gondjainkba venni, mint a népkonyha, akkor ne hagyjuk magunkat más vallású polgártársaink által háttérbe szoríttatni. Ha valahol, e téren igazán nemes és kötelességszerű a verseny. S ma, mikor a nyomor s a létért való küzdelem hovatovább mind nagyobb arányokat ölt, valósággal vétkezik önmaga ellen is, ki a jajkiáltásokra süket marad.

De hallottuk azt is, hogy az ebédre t. i. ingyenes ebédre jelentkező gyermekek között nagy számmal vannak úgynevezett egyházi árvák is, vagyis olyanok, a kikért egyes kosztadóknál az egyház fizet, de a kik azokat a népkonyhára küldik. Ez természetesen visszaélés s ezen segíteni kell.

Azokat pedig, kik a nemes munkába bele nem fáradnak, áldja meg az Isten s tegye bőségessé az ő jutalmukat.

Debrecen, 1901. jan. 7.

E. L.

Belmissió és még valami.

Magunkon kell hát kezdeni a belmissiót először is. Volt-e valaha arra példa a hazai ref. egyház történetében, hogy a lelkipásztorok egyremásra öngyilkosok legyenek, volt-e arra példa, hogy úgy el legyen terjedve a simonia, mint ma. Nagyok anyagi, nagyok lelki deficitjeink. Mind a kettőt tisztáznunk kell. A pásztorok helyzete: hü képe a nyáj állapotának. Vallás és haza örüllői! Istennek Lelke tanítson meg titeket arra: mi itt a kötelesség.

Sohasem volt ily helyzetben a ref. egyház, a mikor nem a külső, hanem a belső ellenség a gonoszabb. Magunk ellen is kell ma harcolnunk, s ez a harc nehezebb, végzetesebb. A külső ellenség ellen erőnk

nagyobb, a belső ellenség ellen erőnk kisebb, mert itt egy jó részt saját magunk absorbeálunk és használunk el a harc előtt, mikor rosszabb felünkkel kell küzdenünk.

És azt is nagy tévedés volna gondolni, hogy csupán a társadalmon kívül állóknak, vagy onnan leszakadni készülőknek van szükségük belmissióra. Oh nem. A társadalmon belől levőknek, annak földi áldás it kisebb, nagyobb és legnagyobb mértékben élvezőknek nem volna szükség arra a belmissióra, a mit fenntebb körvonalozni próbáltam? Épen itt van első sorban. A ro-sz értelemben vett skepsis és a nyomában járó átkok ép a legfelső osztályból indultak ki és hatottak lassanként lejjebb-lejjebb. „Nehéz a gazdagnak bemenni Isten o szögába.“ És itt anyagi segedelemmel éppen nem boldogulunk. Itt volna csak egyszer szükség a szentírás gyógyszerére.

A mai kor a *liberalismus* kora, legalább hazánkban még az. A liberalismus a maga nemes motívumait a reformációtól kapta. Én is híve vagyok s egy valódi reformatus ember ellensége. De a mai liberalismusnak hibái is vannak. Melyek azok? A liberalismus ellensége a reactio legjobban látja azokat s nem is késik hasznára fordítani. A „*Voce della Verita*“ okt. 22-iki vezércikkében megmondja ilyenformán: „Mi clericalisok, úgy tudják, nem szeretjük a hazát; vagy legalább nem imádjuk (non l'adoriamo). Nagyon elfoglal bennünket az égi haza, hogy elvállal-nók a földi haza bálványimádását (l' idolatria). Mi a szülőföld édességét arcaicus módon érezzük, mint azon bigottok, a kik Legnanonál harcolának és azon képmutatók, a kik némely nap Lepantonál vitorláztak. De a liberalisok, a positivisták, a szabad gondolkodók, a kik az égben nem látnak egyebet, mint astronomiát és meteorológiát, a földöntúli remény megvetői, ők valóban szeretik, imádják, bálványozzák a hazát (essi davvero amano, adorano, idolatrano la patria).“ Valóban ez a liberalismus gyengéje, e miatt forog veszélyben. A liberalis gondolkodás könnyen szélsőségbe hitetlenségbe esik, míg a másik szélsőség a vallási rajongásba. Ez a két éhfarkas kerülgeti hazánkat. Mi tevők legyünk? Az egészséges hitet kell létrehozunk. Azt a valódi liberalismust, azt a valódi pozitív hitet, azt a valódi szabad gondolkozást, a mely szélsőségbe nem téved, a melyben senki semmi kivételt nem találhat. Erre a belmissióra a felső társadalmi osztálynak van legelső sorban szüksége. Ha az Isten országának kovását jtt tesszük a lelkekbe, innen kezdve sokkal könnyebb és eredményesebb lesz munkánk, sokkal hamarabb át fogja hatni a kovász mindegyik társadalmi osztályt lefelé a legalsókig, mint megfordítva. És itt első sorban épen protestáns főuraink soha el nem múló érdemeket szerezhettek . . . „ha úgy fénylenek az ő tetteik, hogy mások is látván az ő tetteiket, dicsőíteni fogják a mennyei Atyát.“ Mi hiába tesszük a kovászt alant, ha a felsőbbek tettei elrontják munkánk eredményét.

Iszonyú rombolást vittek végbe népünkben a felülről jövő képviselőválasztási cortesiai s lélekvásárlások, kivált az utolsó (a melyeknek utánzásai a simoniás papok üzelméi), s e mellett kedvező talajt nyújtottak a nép lelkének e megromlásával a socialista agitatoroknak.

János evangélista prologjának egyik mély helyén azt mondja: „*Ő benne élet vala és az élet az emberek világossága vala*“. (Ján. 1. 4.) E versre a következő magyarázatot teszi a nemrég elhunyt láng-

elméjü francia írásmagyarázó az agg Godet: „János a világosságot az élethől hozza ki, a mely életet, az Ige (Krisztus) közöl az emberekkel. Azon élet, mit a világ az igétől nyert, az embereknél világosság lett, kifejlődött nálok és egyedül nálok, velök született hajlandóságuknál, rátermettségeknek fogva, kifejlődött a világosság alakjában . . . János 1. Ján. 1, 5-ben ezt mondja: „Isten világosság“ s hozzáfűzi: „és Ő benne nincsen *setétség*“. Ha ez utóbbi helyen az erkölcsi rosszat, az akarat romlottságát érti és azzal a belső hazugságot, az értelemnek abból származó elsötétülését köli össze: akkor az ő előadásában a *világosság* az erkölcsi jó lesz, a jónak legfelsőbb akarása, az igaznak általános ismeretével együtt, a mely a szívnek helyes helyzetéből származik, a vidám öntudat önmagáról és Istenről a jónak fényes atmosphaerájában, egyszóval a szentség öntudata. E belső fény az életnek kiömlése, az életé, mint erkölcsi életé. Ez magyarázza a melléktételt: *az embereké*. Mert csak az emberek, mint ismerő és szabad lények, mint az erkölcsi cselekvő személyek fogékonyak ily fény élvezetére.“ A kinek akarata meg van rontva t. i. nem a jó, hanem a rossz felé hajlik, annak értelme is megzavarodik, hamis, ferde lesz. Míg ellenben a kinek akarata nem a rossz, hanem a jó felé hajlik: annak értelme is tiszta, helyes. Értelme nem más, mint vidám ismeret önmagáról és az erkölcsi világ rendjéről s ennek kormányzójáról Istenről a tökéletes erkölcsi lényről, egyszóval: ez a szentség öntudata. Ilyen kimondhatatlan világos, fényes öntudat vala a Jézusé. Ehhez az öntudathoz kell hasonlítani a miénknek is. „*Az én tudományom nem enyém, hanem azé, a ki engemet elküldött; a ki akarja Annak akaratját cselekedni megérti a tudományról, ha Istentől vagyon-e, vagy én magamtól szólok*.“ (Ján. 7, 16. 17.) De a kinek akarata olyan dologban, mint a patriotismus, megromtják, a kinek akarata kötelessége gyakorlásában olyan eszközökkel veszik meg; a milyenek tudva vannak előttünk; annak elnéjét megzavarják mesterségesen a patriotismus, az akarat szabadsága, a kötelesség teljesítése és a pénz mivolta felől. Hogyne halna ki belőle patriotismus, kötelességteljesítés, hogy venné fontolóra az erkölcsi motívumokat elhatározásánál, hogyan válogatna jó és rossz eszközök között, csak a Mammon és Moloch bálványa legyen meg. (Mt. 6, 24. Jer. 7, 31. k. v. ó. 2. Kir. 17, 31. 23. 10. 2 Krón. 33, 6.) Az akarat megromlása az értelem megromlásával jár együtt: Tapasztalhatjuk ezt a gonosztevőknek is. De térjünk vissza a néphez. A szabadságra, a mit a népnek adtunk, nevelni kellett volna a nép akaratát az elmúlt évtizedek alatt. Nevelni kellett volna a felszabadított nép millióit az állami és egyházi téren alkalmazott képviseleti kormányzat, az ezzel együtt járó állampolgári s egyházi jogok, kötelességek gyakorlására. Még pedig nemcsak az iskolában, hanem az életben is nevelni kellett volna erre a milliókat. Stuart Mill azt mondja: „Egy képviseleti kormányban mi eszmény képét ismerjük fel a legtökéletesebb államintézménynek, melyre következőleg minden nép annál jobban elő van készülve, mentől jobban elő van haladva. Mentől kevésbé van egy nép kifejlődve, általánosságban szólva, annál kevésbé alkalmas neki a kormány.“ Népünkről nem lehet még most azt mondani, hogy teljesen alkalmatlan a képviseleti kormány áldásaira. Stuart Mill három feltételt tesz függővé a képviseleti kormány alkalmazhatóságát: 1, Hogy a nép hajlandó legyen azt elfogadni. 2, Hogy a népnek aka-

ratja és képessége legyen megtenni azt, a mi fentartására szükséges. 3. Hogy akarátja és képessége legyen a kötelességeket teljesíteni, melyeket a képviselői kormány reá mér. Nem fejtegetem e három témát. Stuárt Mill „A képviselői kormány“ 4 ik fejezetében a maga szavait legilletékesebb megmagyarázni. Csak azt állítom, hogy e 3 feltétel megvalósítására nevelni kell a népet úgy az iskolában, mint az életben. Akármelyiket mulasztjuk el, akármelyik ellen teszünk, akármelyiket hagyjuk stagnálni vagy visszafejlődni; sem az állam nem lesz alkalmas a képviselői kormányra, sem a magyar református egyház a legtökéletesebb, legbensőbb vallásos életet szülő egyházalkotmányra, a képviselői kormány szülő anyjára, a zsinat-presbyteri rendszerre, az önkormányzatra.

Ma nem messze vagyunk attól, vagy tán már ott is vagyunk, fájdalom, azon a ponton „lorsqu'on — mint Montesquien mondja — a corrompu le peuple à prix d' argent: il devient de sang froid, il s' affectionne à l' argent, mais il ne s' affectionne plus aux affaires: sans souci du Gouvernement, et de ce qu'on y propose, il attend tranquillement son salaire.“

Pedig a képviselői kormányról s az önkormányzatról mondja Kossuth Iratában: „Valódi szabadság csak az önkormányzati elveknek az állam minden intézményein következetesen keresztülvitele mellett lehetséges. Pedig a szabadság nemcsak kincs, mely önmagában is minden világi jót felülmúló értékkel bír, hanem oly terjesztő hatály is, mely egyedül képes az emberi természet nemesebb tehetségeit széles körben kifejleszteni. Az intézmények visszahatnak az ösztönökre. Csak az önkormányzati elv napmelegében teremhet amaz *öncsinálta emberek* (selfmade man) dicsőséges csoportja, kiknek életpályáján el-elesodálkozik a megszokottság sorában távolgyók serege. Csak az önkormányzati elv hatása alatt fejlődhetik ki *nemzeti jellemé* az önállásnak igyekezetre nögető ösztöne, a vállalkozási szellem s az önerőre támaszkodó előretörő tevékenység, mely úgy a szellemi, mint az anyagi előhaladás útján csodákat mivel.“ Oly tisztán áll előttem, mint a kétszerkettő négy, hogy feladatunk nem egyéb, mint résztvevő szívvvel fordulni a nép s kivált a legalsó néposztály lelkének bús erkölcsi omladéka felé akármilyen hálátlanságot tapasztalunk is munkánk kezdetén és fel kell ébresztenünk benne a bizalmat magunk iránt, azután a társadalom s annak szervezett alakja az állam, a haza iránt és a *munka sikere* iránt. Mert ha mi az *önkormányzat hívei* vagyunk: arra kell nevelni úgy az iskolában, mint az életben az embereket, hogy *helyesen és biztosan tudják kormányozni önmagukat, önmaguk erején igyekezzenek és tudjanak megállani, boldogulni ez életben, egyedül Istenben és a maguk munkájában bizzanak.*

De hogy így tudjunk másokat nevelni, magunkat is így kellene nevelnünk. Azonban csak úgy hemzsegek köztünk azok, a kik nem Istenben, hanem inkább az embereken bízunk és biznak; a kik az élet küzdelmére tekintve vagy a felix Austria példáját követték s úgy házasodtak comme il faut a legszebb földi érzelmet telekkönyvi kataszteri holdakra váltva; vagy byzanci emberekül szegődtek, már aztán akár felfelé, akár lefelé az mindegy; munkát, meggyőződést surrogálnak; (persze csak a hozzá nem értők előtt); egyházi téren politikai, politikai téren szent motívumokból csinálnak magoknak lajtorját. Ily megfordított erkölcsstudomány mellett természetesen nem látjuk az

önkormányzat áldásait, csak a csontvázát. Nem csoda, ha az ilyen társadalmat mindenféle férgek át meg át furkálják, nem csoda ha az ilyen társadalom recsegropog, ingadozik. Kevesen vannak benne a gránitkövek, a self-made men. A kik ki merték tární keblöket ott is, a hol az élet villámai legsűrűbben járnak, a kik nem ijedtek meg a szegénységtől sem, mert gazdagok levének kegyelemben, mert a ki ezt el nem pazarolja. annak több-több adatik, a kik a helyett, hogy a biztos falak mögül az ellenfélt ócsárolnák, meg merik látni a zászlóalj fogyatkozásait is, a kik szemébe mernek nézni a közvéleménynek is, ha kell, a kik védeni merik azt, a mit mások támadnak, dolgozni s nem itélkezni tudnak ott, a hol hálátlanság terem: az ilyen *férfiak* szaporodását szeretném látni. *E valódi önkormányzat* eljöveteleért imádkozni és dolgozni: *ez a valódi belmissio*. Ez Jézus. Őtet kell követnünk, senki mást. Őtet kell megismernünk, senki mást. Ő tőle kell életet, világosságot könyörögnünk útainkra s nem mástól, mert senki mástól nem nyerrünk azt. Istennek Lelke, ki oly csodálatosan választja megjelenésének alakjait: lövelljen világosságot nagyjaink főuraink szívébe, hogy meglássák azon *teendőjüket is*, a melyet eddig nem láttak. Ha meglátják, nem kételkedem, hogy tenni fognak.

Tízezer forint összehozásáról van szó, amennyibe a magyarázatos biblia kerül.

De egyelőre, szerintem, elég volna a János evangéliomának és a római levélnek magyarázatát megcsinálni a János evangéliomának a mai tudomány színvonalán álló védelmével együtt s megajándékozni vele minden paróchiát. Nem gondolnám, hogy háromezer forintnál többbe kerülne. A valódi Jézus és a valódi keresztényen vallás tárulna fel ezzel a lelkek előtt. Lennének magasztos motívumok az egyházban, támadnának másíthatatlan meggyőzések a lelkekben, mert a lelkipásztorok a magok képére és hasonlatosságára szülik híveiket. Támadna valódi belmissio. Lenne valódi s nem képzelt egyházi és nemzeti consolidatio, valódi liberalismus. Minden consolidatio, a mely nem tiszta kezekkel készítették: a liquidaciot, a rothadás bacillusait hordja magában, még ha a külszin és eredmény világra szóló is. Isten nem csufoltathatik meg. A rossz még jó célból sem szabad. Minden liberalismus, a mely önmagával ellenkező eszközökkel dolgozik: a reakciónak szolgál, annak utait egyengeti.

Az én belmissióm, nemzeti consolidatio, liberalismusom tehát az, hogy úgy és olyan jellemelek fejlődésén munkálkodjunk, a mint s a minőt előadtam. De e munkát nemcsak alant, hanem fent is kezdeni kell, sőt itt kell elkezdni, hogy az emberi lélek erős utánczó ösztönénél fogva az alantabb állók is egymásután kövessék a jó példát s dicsőítsék a mennyei Atyát. Magunkon kell e munkát elkezdni s azután népünket nevelni kell úgy az iskolában, mint az életben. Nevelni és nem rontani. Akkor sokkal kevesebben lesznek a társadalom hajótörtei: az örültek, öngyilkosok, fegyencek, koldúsok, enyhülni fognak a társadalom antagonismusai mindenütt és jobb kor fog derülni ránk. Nagy munka, de szép, hosszas munka, de egyedül biztos.

Még egy keveset a népnevelésről. Iskolai nevelésünk ügyének helyes megoldásában láttam s látom ma is ev. ref. egyházunk jövője biztosításának egyik főtényezőjét. Először is a tantervet az önkormányzati elv fentebb adott értelmezése szempontjából venném revisió alá. Nagyon nagy szüksége van annak arra. Ha

majd olyan jellemeket ad az iskola, a milyeneket az önkormányzati elv kíván: akkor azt mondom, hogy ez a tanterv jó, különben nem az. A tanítók képzésénél is amaz elvhez tartanám magamat, mert a tanítók is a magok képére szülik a gyermekeket. Ma nagyon sok itt is a kifogásolni való. S mondhatom, hogy az állam tanítóképzése éppen nem mintaszerű e tekintetben. De a mienk sem az.

És végül a népnevelésnek az ev. ref. egyházhoz és az államhoz való viszonyát is okvetlen rendezni kell a lelkészek felsegélésével kapcsolatban. És ez az a „valami“, a mi az én felfogásom szerint való belmissióval együtt szintén várja a helyes megoldást. A mai állapot tarthatatlan. Felfogásomat e tárgyban e hasábkon kifejtettem, feleslegesnek tartom ismételni. Ha e kérdések eddigi megoldási kísérleteit vizsgálom az önkormányzati alapelv s egyéb alapelveink szempontjából: kénytelen vagyok őszintén kimondani, hogy a tévedések egymást követték. Első tévedés az volt, hogy az 1848. évi XX. t.-cikk végrehajtását úgy értelmeztük, hogy a r. kath. papi javak sekularizáltatván, azontúl minden felekezet lelkészeit s tanítóit az állampénztár fizesse, mert ezt így követeli a teljes tökéletes egyenlőség és viszonyosság. Révész Imre jött e téves gondolatra s az ő nyomán, népszerűségének, nagy és vonzó egyéniségének varázsa alatt abban az illúzióban ringatta magát: a prot. egyház nagyobb része, hogy a reményben egészen nyugton lehet. A fenti téves apriori tételből vonták aztán azon deductiót, hogy iskoláink az egyház testéhez tartozván, csakis az egyház testével együtt adhatók oda az állami gondviselés alá, vagyis egyedül az egyházzal együtt államosíthatók akkor, a mikor a többi felekezetek s iskolák is mind államosítva lesznek. Mert, — folyt tovább az okoskodás — ha mi átadjuk iskoláinkat az államnak, a róm. kath. felekezet pedig nem: akkor ez nevelhet teljesen felekezeti szellemenben, mi pedig csak félig-meddig a vallás-tanítók kanálisán, sőt egy ultramontán kultus minister alatt a katholizáltatás veszélyében forognának elemi iskolás gyermekeink. Azt a gyengéjét nem vették észre ez okoskodásnak védői, hogy ultramontán kormányzás esetén gyermekeink akkor is katholizálhatók volnának — már t. i. az ő okoskodásuk és feltevésük értelmében, — a mikor úgy a r. kath., mint a prot. felekezeti iskolák állami iskolákká lesznek, a mikor t. i. minden felekezet egyházi s iskolai közzükségletei az állampénztárból fedeztetnek, a mikor a r. kath. egyházi javak szekularizálva lesznek. Mert ne tévesszük el szem elől azt a lehetőséget, hogy ha a róm. kath. papi javak szekularizálva lennének is — mindig fordulhat egyet valamikor a világ sorja s jöhetne ultramontán kormány, a mely a kezében levő egyházi vagyonnal s államhatalommal csak úgy, sőt sokkal jobban katholizálhatna bennünket, mint anélkül, annyival inkább ha lelképásztorainkat is ő fizetné.

Azt hiszem azonban, hogy most már senki sincs, a ki óhajtana, hogy a mi lelképásztorainkat az állam fizesse. Majd tapasztalni fogja a kongruáért is, ha még eddig nem tapasztalta a prot. egyház a Dante szavainak igazságát: „Mily fájdalmas a mások lépcsőzetén járni!“ (di salir' le di altrui scale.) Én melleleg megjegyezve egyáltalában nem óhajtom a prot. theologiai fakultást sem az állami egyetemem, az „Egyetértés“ október 14-iki számában kifejtettem, miért nem. Protestáns szempontból állam-vallás és állam által kitarított vallás nincs, már pedig a theologia a vallás legpraegnansabb kifejezője. A felekezetközi viszonyosság s

egyenlőség szempontjából inkább azt kívánom, hogy az egyetemen ne legyen semmiféle theologiai fakultás. A debreceni protestáns egyetem az ideálom, meg a virágzó ev. ref. népnevelés. Nem régiben egy érdemes magyar ref. egyháztörténettudóssal, a ki kemény kálvini irányzatú férfiú, volt szerencsém szót szólni a theol. fakultás és a debreceni egyetem felől. Lelkesedve szólt a debreceni egyetemről. Ezt tartja megvalósítandónak még államsegélyvel is. Az állam adjon egyszersmindenkorra oly összeget a debreceni főiskolának, a melylyel egyetemmé lehet. A melyik főiskolának olyan multja van, a melyik olyan szolgálatot tett a hazának: az iránt bizonyos tartozást, elismerést ró le a haza, ha egyetemmé emeli. A multban erő van, háromszázados multban imponáló erő van. Az oxfordi egyetemet hozta fel példának. „A tényekben — mondja Kossuth is valahol irataiban, — nagy erő van“. E tényeknek legyenek szószólói, imponáló kifejezői világi főuraink. Vegyenek szárnyalást elődeiktől, legyenek méltók e nagyokhoz, lelkőktől lelkezzenek, a mivel ők „országokat győztek le“. De legyenek szószólói az ev. ref. népnevelés ügynek, annak a kálvinista magyar népnevelés ügynek, a mely nélkül ma nem volna Magyarország, azon egyház ügyének, a mely eddig teljesített verejtékhullatásáért háromszázadon keresztül elismerést nem kapott, a melynek erejét a mult szakadatlan harcai foglalták le a haza szolgálatában, a mely mindig legelől volt, mikor a hazáért vérzeni kellett s mindig leghátul volt, mikor a hivatalos haza elismerést osztogatott. Vértő sebekkel borítva, de mint a hü katona, kardját kezében szorongatva vár egy „köszönöm“ szót és várja nem zsoldját, mert azért hevülni nem lehet, hanem annyit kér csupán, hogy erő gyűlhessen tagjaiba, hogy harcolni tudjon tovább is a régi, soha cserben nem hagyott zászló alatt. Segitse fel a haza a magyar r-formált népnevelés ügyét régi kormányzatának tiszteletben tartása mellett. Soha üdvösebbet nem tesz „au service de lidée d'un État national“. Ott, a hol a magyarság ügye vészben van: ám állítson „des écoles primaires publiques“. „Celles — ci sont toutes des écoles modèles, qui conformément à l'esprit de la loi, par l'exemple qu'elles donnent, exercent une salutaire influence même là où les bras du pouvoir n'atteignent pas directement, ou que l'État veut éviter de s'y ingérer“. Vagy állítson ott, a hol „les autorités qui en ont le droit ou qui y sont astreintes (églises, communes), ne le font pas, soit pout cause de pauvreté, soit parce qu'elles se mettent en contravention flagrante contre les dispositions les plus claires de la loi“.

Nem régiben került a kezembe a közoktatásügyi miniszternek a párisi világkiállításra készített 546 lapos könyve: „L'Enseignement En Hongrie“.

Nem tudom megjelent-e magyarul? de üdvös volna megismerkedni vele a magyar publikumnak is. A 166 és a következő lapokon tárgyalja az elemi közoktatás jövődjé irányát: „Tendances“ cím alatt. Innen vettem a fentebbi idézeteket, a melyek szerint úgy az állam, mint egyházunk multjával, jól felfogott érdekeivel, a magyar liberalismussal, a nemzeti állam eszméjével összhangzana a magyar ev. ref. egyház ügyének oly módon felsegítése, mint contemplálom t. i. a népnevelés anyagi oldalán. A közoktatási kormány irányzata, mint maga mondja: a lehető „legliberalisabb, mivel respectálja az egyének és az asszociációnak jogait még ott is, a hol az állam érdekei azt követelték volna, hogy e jogok több komolysággal korlátoztassanak“. „Az állam semmiképen sem keresi az elemi ok-

tatás laicizálását. 1867. óta egy kormány sem vette fel programjába. „A lefolyt idő eléggé igazolta, hogy az elemi oktatásról szóló 1868-iki törvény elég solid volt és hogy ezt kiindulási pontul fogva fel s közoktatási szak tartós munkával, ha az idő eljött, megtudta tenni azon a szükséges módosításokat. Ekképen eselekedvén azaz a magyar alkotmány szellemében és a nemzet történetének historiai tradícióhoz alkalmazkodván, sikerülni fog a hatalomnak megalkotni azon elemi iskolát, a mely egészen a nemzeti állam szolgálatában áll, respectálván mindazon tényezők jogait és szabadságát, a melyek itt érdekelve vannak.

Ha az ev. ref. elemi iskolai népnevelés ügyét úgy meg nem segíti az állam, mint mondtuk, meglehet halalos sebet üthet a nemzeti államon, a melynek szolgálatában állott és áll mindig az ev. ref. népnevelés. Saját érdekében áll tehát, hogy respectálja az ev. ref. önkormányzat érdekeit s adjon vagy egyszersmindenkorra, vagy részletenként olyan összeget e célra, a melyvel mi magunk rendbe hozhatjuk azt. A rendbehozásra nagy szükségünk van. Ha ez rendben lesz, megcsináljuk mi magunk lelképásztoraink tisztességes fizetését, sőt magát a debreceni protestáns egyetemet is. Akkor szegény is volna, ha meg nem csinálnók. Kiváltképen bizom magának szemünkfényének Debrecennek századokon át tapasztalt nagylelkűségében, polgárainak áldozatkészségében, a mi a debreceni egyetemet illeti. Az ev. ref. népnevelés pedig édes testvére a belmissiónak; a belmissió egészséges alapja pedig a Szentírás méltó magyar commentálása Ennek anyagi alapját világi főurainktól várom. Ha ők nem tesznek: a kövek fognak kiálltani. Vagy azt várjuk hogy a mi ügyünk iránt is egyedül a Vaticán érdeklődjék majd, mint a búroké iránt, a mit a Vaticán lapja ily cím alatt szokott tárgyalgatni: „A búr epopoia“.

Tisza-Füreden, 1900. dec. 15-én.

Csánki Benjamin.

(Vége.)

TANÜGY.

Református népiskolai Olvasókönyv az elemi III. oszt. számára.

„A mi eddig nem volt“ címmel e b. lap múlt évi 51-ik számában a dolog fontosságához mért illő lelkesültséggel s igazságszeretettel tettem meg észrevételemet a múlt évben megjelent II. oszt. Olvasókönyvre — melyet némi kis meglepetésemre ez évben már a III-ik és IV-ik osztályra valók követtek. — Vártam hogy valami avatott toll ismertetni fogja a két új olvasókönyvet — de mert úgy látom, hogy (legalább) nem nagyon mozognak a tollal és mivel a fent említett szerény kritikáért többek részéről volt szerencsém elismerésben részesülhetni — fölveszem a tollat s ezuttal egy előre a fenti című népiskolai tankönyvvel (mely a Tiszántúli egyházkerület XVIII-ik számú kiadványa) óhajtok röviden foglalkozni.

Észlelődésem eredményeként előre is kijelentem, hogy a kézalatti könyvecskét — fájdalom — távolról sem tartom oly sikerültnek, mint a II. osztályost, sőt mig azt tavaly is, most is (minden, annak idején indokolt kifogásaim dacára is) még a legjobb és legelterjedtebb Gáspár felének is fölé helyeztem, ezt egészben véve, a Gáspárénak még mellé sem merném állítani.

Nem tagadom hogy a látszólag szigorú kritikát azon körülmény mondatja velem főleg, mert én ettől a III. osztályos Olvasó könyvtől felette sokat vártam. Vártam tőle új irányt; lelkes és lelkesítő szellemet; sablonoktól való teljes szabadulást s hogy úgy mondjam, *korszerűséget*. (Nem holmi moderneskedést érve.) S hogy mit találtam, azt nehéz volna elmondani, hanem jellemző, hogy első átolvasás után mi jutott eszembe! Egy régi kis történet: Az én boldog emlékü (de soha vissza nem kívánt) diák koromban egy jó barátommal a vakációkat rendesen barátom apjának „tanyáján“ töltöttük. Volt az én Miklós barátomnak egy igen szép vizslája, Hektor! Hordás idején is, mint mindig, velünk volt a Hektor s ha mentünk a keresztek után (mert nemcsak urizáltunk, hanem hánytuk is a kévüket) felült a kutya is a szekérre. Egyszer egy öreg béres, ki szerfelett körmönfont beszédű volt, azt mondja Miklósnak: „Urfi kérem, mi haszna van ennek a kutyának: csak éppen hogy Hektor, ugy-e?“ Én is azt kérdeztem magamban, „mi haszna van ez Olvasókönyvnek, csak éppen hogy református Olvasókönyv a címe!“

De lássuk csak közelebről. Fentebb azt mondtam, hogy vártam tőle új irányt! Ezt magok a szerkesztők is (Somogyi, Kovács és Simon Károly) mintha érezték volna. Nem követik a régiek (p. o. Gáspár) felosztását: I. A lakóhely, II. A vidék, III. A természet köréből, IV. A történelem köréből, hanem Iskola, Család, Egészség, Illendőség, erény, Történelem, Népélet, Földrajz, Természetrájk, Vallás címek alatt 9 csoportba igyekeznek beszorítani azt az anyagot, melynek haszna nem attól függ, hogy 4 vagy 9 csoportba osztjuk-e, hanem attól, hogy megtudja-e ragadni mindenik Olvasókönyv a gyermek figyelmét s tud-e lelkére, kedélyére jótékonyan hatni, úgy hogy *jobb* is, *okosabb* is legyen minden olvasmány után. Tudom, hogy nagy és nehéz dolog ez! Egy ember el nem érhetné de hát épp azért csinálták annyian, hogy legalább megközelítsék azt. Ezért nagyon helytelenítem ez új felosztás — s főleg azt a módot, hogy Vallás cím alatt (a mi szintén hiba leghátul) egy csoportban adják azt, a mi igen jól beillett volna bármelyik csoportba. Még egyszer mondom ugyan, hogy nem a felosztás (melyről a gyermek ugyanis alig vesz tudomást) a fő s abban állhatott volna az új irány, hogy a gőz, villany s művészet kedvelés eme korszakában ne mindig csak szarvasmarhák, disznó, egér, pók, béka stb.-ről adjunk legtöbbször túl hosszú sablonos leírást, hanem íróról, művészekről is beszéljünk már a III-ik elemiben is, mert engedelmet kérek, én szörnyű furcsának tartom azt, hogy egy gyermek (tegyük föl, hogy csak 3 osztályt végez) tudja vagy legalább hallja az iskolában, hogy a póknak hány lába van, meg hogy a béka hova tojik, de hogy a jó Isten az ő nagy kegyelméből mikor adta a magyar népnek Petőfit, Aranyt vagy Kossuthot, vagy éppen dévai Biró Mátyást, azt már csak akkor hallja az iskolában, ha véletlenül olyan tanítója van, ki „nem ragaszkodik szorosán a tankönyv“-höz! Ezt az új irányt vártam én, de hát hiába vártam!

A mi már az egyes olvasmányokat illeti — bár sok jegyzetet látok könyvemben — a fentiek után talán felesleges is velük sokat foglalkozni. Pár megjegyzést azonban teszek.

Pósa nem dominál most úgy a verseivel, mint a II-ban, de most meg a mi van is tőle (pl. „Fali óra“), nem éppen remek. Szaboleskától (igen helyesen sok szép és jó vers van felvéve, de a „Havasok alján“ cí-

műt nem vettem volna föl, Kovács L. és Torkos költeményeit is kihagynám s helyettök igazi költőket szölkaltatnék meg. Petőfit meg mélyebben kellett volna tanulmányozni. Az Alföldet soha senki sem írta s nem is fogja senki szebben leírni, mint ő „Mit nekem a zordon Kárpátoknak“ kezdetű remekével. „István öcsémhez“ című versében több termékenyítő erő van a szépre és jóra, mint talán bármely költeményben az Arany „Titánok“ című versein kívül. S egyik sincs nemcsak itt, de a IV-ik oszt.-ban sem! Igaz hogy bele tehetik majd az V. és VI-ba, de hát hányadik gyerme látja azt a két felső osztályt. Nem is megyek már beljebb kifogásaim elsorolásába. Hiszen, mint mondtam, református szellemű új irányt vártam tőle s az nincs meg, ennél fogva át kell majd újból alaposan dolgozni, természetesen több lelket és református szellemet kell bele önteni. A 125-ik olvasmány eleje, talán sajtóhibából, teljesen érthetetlen.

Ezzel be is zárhatnám e szigorúnak látszó, de igazi ügyseretelből fakadt megjegyzéseimet, csak azt akarom még kijelenteni, hogy teljesen osztom és okvetlenül megvalósítandónak hirdetem Sinka Lajos eme 3 tételét:

1. *Tűzzünk ki helyes célt.*

2. *Változtassuk meg a módszert.*

3. *Alakítsuk át és redukáljuk a tananyagokat.* (Debr. Prot. Lap 1900. 44 ik szám.)

Ha e 3 pont keresztül lesz vive, miénk lesz a jövő!

Ez édes reményben kívánok boldog új esztendő t a mi magyar református egyházunknak!

Csermő (Arad megye), 1900. dec. 22.

Vadas Gyula,
ref. lelkész-tanító.

KÖZÉLETÜNK.

Templom felavatási ünnepély Ér-Körtvélyesen.

1900. december hó 30-án ünnepet ült Ér-Körtvélyes község áldozatkész ev. ref. egyháza; örömműnnepet, mert Isten segedelmével, csupán híveinek áldozatkészségéből rövid két év alatt díszes lelkészi lakot, iskolát, most pedig tornyot, toronyórát és harangot készítettett.

Alí a torony s benne hirdetik az ércnyelvű harangok, hogy egyetértéssel, fillérekből nagy dolgokat lehet alkotni.

Már a kora reggeli órákban, alig hogy megzendült az örömműnnepre hívogató harangszó, megtelt a templom minden része hallgatókkal, hálát adandók Istennek, kinek segedelmével a nagy munkát bevégezhettek.

Az istenitisztele 9 órakor vette kezdetét a következő sorrendben: a 233. dicséret 1, 3, és 4-ik verseinek eléneklése után Pataky Sándor helybeli lelkész tartott egyházi beszédet, Péter ap. közönséges I. levele II. v. 5. v. alapján: „*Ti is, mint élő kövek építessetek fel, hogy legyetek lelki ház.*“

Utánna ágendázott Rác Elek kismajtényi lelkész s az úrvacsora kiosztása után pedig Eröss Lajos theologiai tanár lépett az Urasztala mellé s tartott keresztelési beszédet. Kifejtette, *miért kell az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevébe megkeresztelkedni.* Minden mondatán meglátszott, hogy azt egyminden ízében erős meggyőződésű, puritán theologiai tanár mondotta, kinek minden egyes szava mély meggyőződést keltett a hallgatóság szívében.

Végre a 179. dicséret 10-ik versének eléneklésével véget ért az istenitisztele.

*

Az ünnepély befejezéseül este 8 órakor a Kisdudóvoda helyiségében fényesen sikerült egyházi bált rendeztek, melyről elég legyen megemlíteni, hogy Budapest, Debrecen, Szatmár, Nagy Károly, Ér-Mihályfalva, Nagy-Ecsed, Székelyhid, Ottomány, Szalacs, Szaniszló, Margitta, R.-Piskolt, M.-Petri, Szent-Miklós, Kis-Majtény, Marja, Dengeleg, Terebes és Pénészlek voltak képviselve s hogy a négyest 120 pár táncolta, a tiszta jövedelem pedig meghaladta a 400 koronát.

Ér-Körtvélyes 1900. dec. 31.

—y—

A hegyen épült város.

A kegyes Izraelnek ilyen városa volt Jeruzsálem, a mely valósággal hegyen és hegy körül volt építve; az új-szövetség kor keresztyénei már a mennybeli csodás város értették e kifejezés alatt; mi pedig a magyar ref. egyház első gyülekezetére kívánjuk alkalmazni e nevezetet: Debrecenre és a debreceni nagy ref. egyházra, mely multjával, híveinek nagy számával, a hozzá kapcsolódó nagy szellemi és anyagi erőknél fogva eddig a mi erős községünk és messzire kilátszó magaslataink vala.

De fájdalom, hogy csak volt és a jelenben nem az. Magaslatait, erődeit, templomait, iskoláit, már évek óta lomha köd üli meg, egyházi élete tompa zsibbadásban tessed, vezérei a szerencsétlen pártpolitika miatt nem a református egyetemes vagy kerületi közéletnek vezetői és irányadói. Maga az egyház is el van szigetelve velök és nem vesz részt abban a nagy küzdelemben, melyet a protestantizmus nagy eszméi érdekében mindenütt kétségbeesett erőfeszítéssel és újult erővel folytatunk. S míg mi idekint a vidéken, a szegénység, más felekezetek és nemzetiségi viszonyok túlerője által támadva kis gyülekezeteinkben is szívünk melegével és lelkünk buzgóságával tápláljuk és tartjuk az evangéliom világát: Debrecenről már régóta azt kell hallanunk, hogy ott már a kálvinizmus is veszedelembé forog és a mozgékony ellenfél folyton apasztja híveink sorait, mindig nagyobb nagyobb tért foglal magának s már-már sikerült a közvéleményt is a maga részére vonni.

Valóban nagyon itt volt az ideje, hogy a kerület, mely eddig a kálvinista Rómától vette és várta az erőt, a ref. egyház első gyülekezetének segítségére siessen. És ez történt ama nevezetes egyházkerületi határozattal, mely arra hívja fel Debrecenre, hogy az egyetemes egyházhoz és annak fokozatos hatásaihoz való helyzetét az egyházi törvény és alkotmány követelése szerint rendezze. Tehát vagy gyülekezet és egyházközség legyen az esperesi és megyei ellenőrzésnek teljesen alávetve, vagyha megértnek látja az időt arra: egyházmegyévé alakuljon.

Megvalljuk, hogy ez utóbbi szebbnek látszik és méltóbbnak a nagy egyház multjához; azonban a mutatkozó bajok és a jelen helyzet szempontjából kívánatosabbnak és szükségesebbnek tartjuk az egyházmegyében való megmaradást és a mi ezzel egyet jelent, a hatékonyabb esperesi gondot és ellenőrzést.

Ismerve a debreceni egyház vezetőinek gondolkozását és jól tudva azt, hogy Debrecenben az önálló egyházmegyévé alakulásnak okvetetlen kell lenni elszánt és lelkes híveinek: nagy kétségünk volt affelől, hogy lesz-e a debrecenieknél elég lelkierejük ahhoz,

hogyan az előttök álló nagy kettős választás alkalmával le tudjanak fényes önállósítási ábrándjukról tenni és helyzetük igaz mérlegelésével a két jó közül valóban a jobbikat tudják és fogják kiválasztani?

Mint megnyugvással és örömmel értesülünk* a debreceni egyház vezetői számot vetettek a körülményekkel és egyelőre az egyházközségnek való megmaradásra és az esperes felügyeletéről és ellenőrzéséről szóló országos törvény akadálytalan érvényesítésére határozták el magokat. Azt fogják tehát ajánlani a gyülekezetnek hogy béküljenek ki a debreceni egyházmegye fennhatóságával és az eddigi egyezmény megszüntetésével bocsássák be a Kabán székelő esperest. Jól tudjuk, hogy ez esetben is csak a régi műlasztásnak megszüntetéséről és a köztörvényeknek Debrecenre való alkalmazásáról van szó; ez pedig egyszerű köteleesség; azonban azt is tudjuk, hogy ez alkalommal bizonyos kivételes helyzettel állunk szemben, s mert szeretjük és feltjük Debrecen, a legnagyobb elismeréssel emeljük ki a vezetők bölcsességét és elhatározásuktól nem tagadjuk a messzire tekintő esélyességet és a legjobb eredményeket várjuk attól minden részre, úgy a gyülekezetre, mint annak behivatalnokaira, különösen lelkészeire és világi főembereire nézve, a kik ezután az egyházmegyében nagyobb munkakört és nagyobb méltánylást nyerendek. De a mi a legfőbb: megszűnik az eddigi áldatlan viszálykodás az esperessel, ki ezután akadálytalanul érvényesítheti tehetségét a nagy gyülekezet javára. Segélyére mehet eddigi bonyolult vagyoni kezelésének; bölcs vigyázásával erőt adhat tanítóinak; sokat tehet a lelkészek érdekében, kik a nagy munkatérben egyházközségi káplánok nélkül alig végezhetik a rájuk váró nagy feladatot. A zsinati törvényeknek vannak eziránt alkalmas rendelkezései; ezekre a mostani állapotban nem hivatkozhattak magok a behivatalnokok; majd hivatkozik érdekekben az esperes; akire még nemesebb feladat vár annak az igazságnak feltárásával hogy Debrecennek, ha azt akarja, hogy a nagy küzdelemben diadalmasan megálljon, hogy ismét hegyen épült város és vezér gyülekezet legyen: el kell szánni magát még 3-4 templom felépítésére, még legalább 15-20 iskola felállítására, és ami másként úgy sem halasztható az egyházi adó jobb kezelésére és felemelésére; általában hogy jogait megvédhesse és megerősítse: áldozatkészségének az egyházkerület és az egyház közös intézményeinek érdekében való buzgó meghatározására.

Valóban ez az út, melyre lépnie kell, és midőn azt látjuk, hogy Debrecen ez irányban készül elindulni, még egyszer örömmel üdvözöljük a kibontakozásnak bölcs munkálóit és bizton hisszük, hogy elszánt kitartásuk nyomán a helyreállott bekességgel, a megkezdődött nagy munkával ismét felvirul a kálvinista Róma, megépülnek romladozó falai és Debrecen ismét az lesz, aminek mindnyájan kívánjuk tudni, a mi dicsekedésünk és a magyar ref. egyház hegyen épült városa.

Hódy József.

IRODALOM.

Megjelent és szerkesztőségünkhöz beküldetett a következő munka: *Vázlatok a lélek természettaná-*

* Mi is úgy tudjuk, hogy a debreceni egyház lelkész-értekezlete a közelmúlt napokban tartott gyűlésén tényleg erre az álláspontra helyezkedett.

Szerk.

hoz. Irta *Garzó Imre*. H.-M.-Vásárhely, 1901. — 98 lap, ára 1'60 k.

Szerző h.-m.-vásárhelyi főgymnasiumi volt igazgató-tanár, e város egyik legismertebb és legtiszteltebb vezérferfia, a ki e könyvben teszi közzé önálló gondolkodásának, mély emberismeretének s a közélet mezején hosszú időközön át szerzett tapasztalatainak megkapó tanúságait, melyeket méltó figyelmébe ajánlunk mindenkinek, ki az emberiség jövődöbeli jóléte iránt érdeklődik.

A mű három fejezetre oszlik: I. A tudás. II. Az érzés. III. Érzékiség, eszményiség. Mindjárt ezek a címek elárulják, hogy itt nem valami rendszeres filozofiai értekezésről van szó; annál szívesebben fogunk elolvasásához s nem csalódunk, mert a nem nagy terjedelmű elmélkedés, sok különössége dacára is, mindvégig lekötöi figyelmünket. Oly kérdésekkel foglalkozik ugyanis szerző az elvont elmélettel ijesztgető cím alatt, a mely mindnyájunkat legközelebből érdekel; égető társadalmi bajokat, korunk nagy problémáit feszegeti s az emberiség sorsa iránti szeretettől áthatott igaz lelkesedéssel igyekszik a maga felfogása szerint rámutatni az orvoslás módjára, a problema megfejtéséhez vezető útra, kemény, de sokszor igazságtalan és nagy mértékben elfogult kritikával illetve korunk intézményeit: a családot, az iskolát s általában társadalmi szervezetünket. Ismételten hangsúlyozni kívánjuk, hogy szerzőt ítéleteiben nagy olvasottsággal szerzett ismeret, önálló, komoly gondolkodás s mindenek felett a társadalom jóléte iránti szinte rajongó lelkesedés vezeti; de mindezek a jeles szerzőt a rajongás tévedéseitől és az ebből következő erős ellentmondásoktól. Így, mikor a mai középiskolai rendszert ítéli el, a klasszikus tanítást igen kemény kifejezésekkel kárhoztatja, a természettudomány elhanyagolását (különben nem új dolgot) hirdetve s nem veszi észre, hogy művének egész harmadik része a görög világfelfogás alapján áll, amennyiben ott ajánlot reformterveit *Plato* a maga Államában már több mint 2000 esztendővel ezelőtt sokkal világosabban ugyanazon alapeszmén alapján állva kifejtette. S bár a mai társadalmi és állami, úgyszintén vallásos, helyesebben: egyházi élet boncolása minden tekintetben figyelemre méltó és nagy mértékben elmemozdító bírálat: egyúttal nagy mértékben igazságtalan is, amennyiben megtagadva a történelmi fejlődés kényszerűségét, minden bajért és visszassággért a mai nemzedéket teszi felelőssé s a mai kor szempontjából indul ki. A társadalom átalakítására vonatkozó reformtervezete pedig — minden tiltakozása ellenére — nagyon *Saint-Simon*-izű, amin pedig, legalább a sociologia mai álláspontján, egészen túl van a gondolkodás. E reformterv vázolásánál mintha eszerben hagyná szerzőt az a világos gondolkodás, mélyreható logika, a természet törvényeinek az a világos ismerete, mely különben munkáját jellemzi. — Egész rajongással veszi oltalmába a *Plátó* eszményi államát: a vagyonközösséget, a család nélküli, állami nevelést, a női emancipációnak ferde gondolatát, s erősen hirdeti, hogy e nélkül nem boldogulhat a társadalom s ha ez be nem következik, egy az embernél tökéletesebb fajnak kell előállni, „mert a teremtés, ez az isteni művelet a tökéletesedésre ily képtelen valósággal nem fejeződhetik be“.

Midőn ujólag kiemeljük, hogy szerzőt műve megírásában mindenütt az emberi nyomor és decadentia miatt való nemes elkeseredés és az emberi legszebb érzelem, a krisztusi szeretet vezérlik: ismételten me-

gen ajánljuk az olcsó kis füzetet mindazoknak szíves figyelmébe, kiket korunk problémái érdekelnek s kik e problémák felett elmélkedni szoktak is tudnak is hivatottak is. Ajánljuk különösen lelkészeinknek és tanfőfiainknak. — s — n.

Egyházmegyei gyűlések jegyzőkönyvei. A máramaros-ugocsai ev. ref. egyházmegye 1900. jun. 11. aug. 21. és okt. 16-án tartott gyűléseket, és pedig az elsőt N.-Szöllősen, a másodikat Huszton, a harmadikat Halmiban. z első és harmadik rendkívüli, a második rendes közgyűlés volt. A rendkívüli gyűlések tartását az esperesi székeknek *Csernák István* halálával történt megüresedése, illetőleg betöltése tették leginkább szükségessé, melynek eredménye már általánosan ismeri tény, a mennyiben az újonnan választott fiatal esperes, *Szikszay Zoltán* szigeti lelkész már az őszi egyházkerületi gyűlésen is megjelent ezen minőségében. A jegyzőkönyv az egyházmegyei ügyek elintézéséről szóló határozatokon kívül még három kiemelkedő ponttal fényeskedik: az elhunyt esperes érdemeinek *Szentpály István* világi tanácsbíró által emlékbeszédben való megörökítése az egyik; a helyettes esperes jelentése a másik s az újonnan megválasztott esperes székfoglalója a harmadik. Ugy az egész jegyzőkönyvből, mint különösen e három vezető férfiú lelkének megnyilatkozásából látszik, amit különben eddig is tudtunk, hogy ez egyházmegye élén az egyház ügyét igazán szívőkön viselő hivatott férfiak állanak. Van azonban az érdemes jegyzőkönyvnek egy sötét pontja is, mely szomorú elégtételül szolgálhat mindazoknak, kik az iskolát az egyház veteményes kertjének tartván annak feladását és állami kézre bocsátását eleitől fogva helytelenítették. Ezt a pontot, melynek őszi egyházkerületi gyűlésünkön való tárgyalása már lapunkban is bírálat és mentegetőzés tárgyául szolgált, (a 84. szám) actualitásánál és nagy fontosságánál fogva egész terjedelmében közöljük lapunk más helyén, hogy tanulságot meríthessenek belőle azok, a kik egyházi és iskolai ügyünket intézik. — A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye 1900. szept. 25—26. napjain Kis-Várdában tartott gyűlésének jegyzőkönyvét összeállította *Takács Gyula* e. m. aljegyző. Nem lehet említés nélkül hagyunk a terjedelmes jegyzőkönyv izléses kiállítását, mely a nyiregyházi nyomdának becsületére válik s a vidéki nyomdai termékek közt — sajnos — még ma is ritka. A nagy gondal szerkesztett, becses tartalmú jegyzőkönyv 160 + XL oldal a terjed s a 91—175. számú jegyzőkönyvi számokat foglalja magában. Maga a jegyzőkönyv azonban csak 94 + XL lapra terjed, a jegyzőkönyv többi részét mellékletek foglalják el. Általában az egész jegyzőkönyv a felső szabolcsi egyházmegye mozgalmas, tevékeny életének, de különösen az egyházmegyei kormányzat lelkes buzgóságának, mindenre kiterjedő figyelmének fényes bizonyossága. A 40 oldalra terjedő esperesi jelentés az egyházmegye életének minden legkisebb mozzanatára kiterjeszkedik, mindenre felhívja a közgyűlés figyelmét s üdvös határozatokat provokál. Az esperesi jelentéshez méltán sorakozik a tanügyi bizottság elnökének, *Keresztesi Sándornak* jelentése az egyházmegye kebelében fennálló népiskolákról. Mellékletek: *Szitha József* lelkész életrajza Részvétirat gróf *Vay Tiborhoz* gróf *Vay Adám* halála alkalmából; köszönő irat *Hegy Mihályné* úrnőhöz, ki a létesítendő nőnevelő intézet javára 400 koronát adományozott; köszönő irat *Farkas Lajosné* asszonyhoz, ki a gávai egyháznak 1224 korona költséggel új toronyórát készíttetett.

Emléklapok a felső szabolcsi ev. ref. lelkészegyesület által dr. *Heiszler József* dombrádi ev. ref. lelkész tiszteletére rendezett örömmünepély alkalmából, mely emléklapoknak fénypontját az ünnepélyt megnyitó imán és meleghangú esperesi üdvözlő beszéden kívül magának az ünnepeltnek eszmékben, tapasztalatokban gazdag, megható válasza teszi. Következő melléklet gyanánt be vannak iktatva *Erdélyi Imre* ramocsaházi lelkésznek az egyh. m. lelkész-egyesület gyűlésén felolvasott zsol-tárai (átalakításai a Molnár-féle szövegnek), dicséretei és költeményei s végül a 125. számhoz minták az egyházi vagyont feltározására és évi költségelőirányzatára. A gazdag tartalmú jegyzőkönyvet az egyházmegye felügyelete alatt álló pénztárakról készített számadás, mérleg és költségelőirányzat s kétféle folyó szám szerinti s betűrendes tárgymutató zárja be. A jegyzőkönyv tartalmánál, szelleménél és külső kiállításánál fogva is — ismételjük — mintaszerű.

Esperesi jelentés. a felső-szabolcsi egyházmegye vallás-erkölcsi és anyagi állapotáról az 1899-ik évről. Összeállította *Görömbei Péter* felső-szabolcsi esperes. A mint tudja, az egyházi törvények (163—165.) az efféle jelentéseket egyenesen elrendelik, s Görömbei Péter egyike azon buzgó és fáradhatatlan espereseknek, kik e tekintetben is előljárnak. Egészen megszoktuk már, hogy Görömbei egyházmegyéje egy-egy esztendei életéről olyan tiszta tükröt tar elénk, melyből a felső-szabolcsi traktus viszonyai felől még az is teljes tájékozást nyerhet, a ki ez egyházvidéket közelebről nem ismeri. Így vagyunk a múlt évről kiadott jelentésével is. Általában elmondhatjuk, hogy igazán sok szép és felemelő mozzanatot olvastunk ki ebből a gondosan összeállított jelentésből s örömmel valljuk mi is, a mit Görömbei mond, hogy t. i. a felső-szabolcsi egyházmegye derék lelkési kara tanítói és presbyteriumai a nagy mértékben megváltozott viszonyok mellett teljesen bele tudták magokat találni az új helyzetbe. Eltekintve az egyházmegye területén foganatosított építkezésektől, melyekre 44,000 korona fordítatott, különösebben leköti figyelmünket az eleven társadalmi tevékenység, mely a vallásos élet belső, hogy úgy mondjuk: katedrális ápolása mellett olvasó körök, dalárdák, ifjúsági egyletek, temetkezési társulatok s hitelszövetkezetek stb. szervezése által hatalmasan benyúl hiveink socialis életébe s a vezetők ügybuzgóságáról teszen tanúbizonyságot. Akadályokkal, nehézségekkel ugyan küszködnek, mint másutt, úgy ebben az egyházmegyében is, de hát ez mindig így volt, így is lesz s főleg így van ma mikor „a sanyarú életviszonyok s nyomasztó terhek mellett ellenséges áramlattal is kell küzdenünk és pedig a türelem, a kitartás és a szeretet evangéliumának erejével egyedül”. Azonban mindaddig, míg nem aluszunk, s míg sok Görömbeieket ad nekünk az Isten, nincs miért kétségbeesnünk! Nemcsak az idők szülik az embereket, hanem az emberek is teremtik az idöket.

Theologiai ismeretek tára. A *Zoványi Jenő* szerkesztette hézagpótló műnek immár a III. kötet 3. füzeté (XIV. füzet) jelent meg, mely a 193—288. lapokon a *Sebestyén—Szilágyi István* neveket öleli föl. Ez az ismert vállalat, mely hazai irodalmunknak első ilyenmü terméke, nem szorúl dicséretre, olvasóink bizonyára mindnyájan ismerik, s a szerkesztő tudása és buzgósága mellett kitünő biztosítékul szolgálnak a könyv jóságára nézve a kiváló munkatársak is, a kik mind-

nyájan elismert kitünőségei theologiai irodalmunknak. A füzet ára 1-20 K., a III. kötet előfizetési ára 5 K.; az I—II. kötet kapható szerzőnél 12 koronáért. Ez alkalommal is ajánljuk az egyházi irodalommal foglalkozókra nézve szinte nélkülözhetetlen könyvet olvasóink figyelmébe.

A „Család és Iskola“ Kolozsvárt megjelenő paedagogiai szaklap 1. száma vezércikkében a szerkesztő a lap 26 éves múltjára visszatekintvén röviden vázolja irányelveit, melyeket a tanítóság és a népiskolai tanításügy terén követ. *Hegedűs István* a népiskolai könyvtárak ügyével, *Kozma Ferenc* a tanfelügyelői látogatással, *Fazekas József* Imre Sándor parentálásával foglalkozik. *Gsulak Lajos* az elmúlt év iskolaügyi állapotaiból folyó tanulságokat állapítja meg. A tárcában *Kovács Béla* adja első részét egy a Röntgen sugarakról szóló érdekes tanulmányának. *Székelly Arpad* „paedagogiai eseteket“ közöl, *Fangh Erzsébet* az Eötvös-alapról ír megleghangú cikket. *Turcsányi Gyula* pedig Kelemén Géza: Közgazdasági képek Nyugat-Európából című művét ismerteti. Végül a Vegyesek rovata zárja be a másfélívre terjedő érdekes számot.

A „Dunántúli Protestáns Lap“ (52. sz.) vezércikkében *Lic. Rác Kálmán* „A 900 éves magyar kereszténység“ címen elmélkedik jelenlegi egyházi állapotainkról, visszatekintvén hazai egyházi állapotaink fejlődésére s erős hangon leckéztetvén meg az ultramontán hazafiatalan s álszenteskedő törekvéseket. *Patay Károly Szemlét* tart az elmúlt év egyházi állapotai felett; *Thury Etele* folytatja a Szemelvények-et Stelcer művéből.

A tiszántúli ref. középiskolai tanáregyesület *Évkönyve* *S. Szabó József* egyesületi jegyző szerkesztésében megjelent s tetszetős kiállításával, gazdag tartalmával méltón sorakozik elődeihez. Az évkönyv a múlt húsvéti szünidőben Mezőtúron tartott közgyűlés jegyzőkönyvén kívül az ott elhangzott felolvasásokat is hozza sőt egészen új dologként hozza a mezőtúri gymnasium sikerült képét és tervrajzát is. A könyv bővebb ismertetésére még sort kerítünk.

A „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“ 1900. 52. száma első helyen a szerkesztő és kiadó előfizetési felhívását adja, melyben laptársunk ismeretes programjának pontjai főbb vonásaiban hangsúlyozva vannak. Azután *H. I.* parentálja el a múlt századot, kétségbeesetten látván egyházi életünk hanyatlását, ellenségeink erejét és megszaporodását, szemrehányással illet önmagunkat és az Istenhez intézett buzgó fohász-kodással kéri számunkra az erőt, buzgóságot a jövő századra. Utána *Sz. F.* ír *Népünk egyháztársadalmi gondolkozása* címen, sötét színekkel vázolván állapotainkat. Legnagyobb két ellenségünk: a socialismus és az ultramontánismus ellen nem tudunk kellően védekezni. A hiba egyházi életünk vezetőiben van cikkezé szerint, s felsorolván a főbb hiányokat, azokat abban foglalja össze, hogy: *nem törődik egyházunk a néppel.* *Hamar István* folytatja és befejezi *A vallás-tanítás módszere és tananyaga* c. cikksorát. *Ifj. Zsoldos Benő* angol lapok nyomán Angolország és a romanizmus viszonyáról ír; *V. F.* megleghangon ismerteti *Kiss Áronnak*, ami érdemeikben gazdag püspökünknek legújabbán megjelent következő című mun-

káját: *Közönséges évfordulati és alkalmi Egyházi beszédek.* Bpest, 1901. 192 lap, ára 2-50 K. Következnek az Irodalom, Egyház és Iskola rovatokban a megfelelő hírek, melyek közt a *Szilassy Aladár* felhívó szövege ev. nőegyletek alakítására különös figyelmet érdemel.

„Vasárnap“. Ez a címe annak a képes családi heti újságnak, mely *Nagy Károly* theologiai tanár szerkesztésében s az erdélyi ev. ref. egyházkerület „Egyházi Értekezleté“-nek támogatásával újév óta Kolozsváron jelenik meg. Jóravaló református néplap ez, mely főképpen az erdélyi részekben nagy jövőre van hivatva s országszerte megérdemli a támogatást. A szerkesztőn kívül, kit mi személyesen s tiszta kálvinista érzelmeiről és meggyőződéséről régen és jól ismerünk, már az első számban is olyan munkatársak neveivel találkozunk, hogy igazán nagy örömünkre szolgál az általok írott lapot olvasóink figyelmébe és pártfogásába ajánlani. Megjelen minden vasárnap egy íven. Előfizetési ár: egy évre 4 korona; félévre 2 korona; negyedévre 1 korona; egy szám ára 10 fillér. Az előfizetési pénzek „*Kolozsvár, ref. theologia 2-ik számú lakás*“ küldendők a kiadóhivatalhoz.

Templom-szentelési (nem jobb volna, ha a „szen-telés“ helyett „avatást“ használnánk? Szerk.) **beszéd.** *Irtá Dombi Lajos* gyulai ev. ref. lelkész, egyházmegyei tanácsbíró. — Text. Zsolt. 26. 8. — Alaptétel: miként lehet nyilvánvalóvá, hogy a templom valóban szent hely? 1. azáltal, ha azt a hívek minél gyakrabban felkeresik, 2. ha ott illő módon viselik magokat s az ott hallottakat és érzetteket szívökbe vésve, azok jó hatása állandóan meglátszik rajtuk. Poétikus venával megírt hangulatos beszéd.

Előfizetési felhívás. Egyházi beszédem II-ik kötetét sajtó alá adtam. Tartalmazni fogja a következő egyházi beszédeket: I. Mit várhatunk az új évben? (Új évi.) II. Örüljétek az örülőkkel, sirjatok a sirókkal. (Téli.) III. A házi békesség. (Farsangi.) IV. Uram könyörül rajtam: (Bünbánati.) V. A boldog ember. (Úrv. osztáskor böjtben.) VI. Ama bélpoklos. (Bőjt.) VII. Az ázatos király. (Virágvasárnap.) VIII. A nagypénteki igaz bánat. (Nagypénteki.) IX. A húsvéti diadalom. (Húsvét első napi.) X. A feltámadt Jézus kiknek jelenik meg? (Húsvét után.) XI. Krisztussal és Krisztus nélkül. (Közönséges.) XII. A Jézust hasztalan keresők. (Aldozó előtti.) XIII. Krisztus vigasztalása. (Aldozói.) XIV. A szentlelket vett tanítványok tanúbizonysága. (Pünkösti.) XV. Apostoli áldás. (Pünköst utáni) XVI. Az Urnak dicsősége rajtunk és a mi fiainkon. (Közönséges.) XVII. Hozsánna néked Urunk! (Nyári.) XVIII. A világ gyűlölete. (Közönséges.) XIX. Hová megy? (Iskolai év végén) XX. Az Uré a szabadság. (Közönséges.) XXI. Az Istennek kedves állapot. (Bünbánati.) XXII. Egy falat kenyér. (Ujkenyéri úrvacsorakor.) XXIII. Ne félj kicsiny sereg! (Közönséges elő- és utóimával. XXIV. Harcoljunk és építkezzünk. (Közönséges.) XXV. Áldott az Isten! (Reformatió.) XXVI. Áldás és átok. (Őszi.) Simon farizeus és vendégei. (Közönséges homília.) XXVIII. Jöjjön el a Te országod! (Adventi) XXIX. A közelgő Jézus. (Adventi.) XXX. Jézus a szerető Isten megtestesülése. (Karácsonyi.) Függelék: 1. Lelkészi iktató beszéd. 2. Az igazi, derék lelkipásztor. (Halotti Tabajdi Lajos felett.) A kötet ápril. hó elejére fog megjelenni. Előfizetési

ára 2 kor. 50 fillér leend, melyért portómentesen kapja kiki. Bizalommal kérem lelkész társaimat, hogy becses előfizetéseikkel e kötet közrebecsátásában is támogatni sziveskedjenek. Előfizetést, mely címemre (Majtis, u. p. Jánk) küldendő, január hó 31-ig fogadok el. Az egyházi beszédek első kötetéből néhány példány még van rendelkezésem alatt; a kik ápril. elsejéig 2 kor. 50 fillért hozzám küldenek (bolti ára 3 kor.) ezt a kötetet is megküldöm — míg a készlet tart belőle — portómentesen. Becses támogatásukat várva, magamat lelkésztársaim jó indulatú figyelmébe ajánlva, vagyok Majtis, 1901 január hó. F. Varga Lajos ev. ref. lelkész, egyházmegyei főjegyző s tanácsbíró.

KÜLFÖLD.

Amerikai levél.

New-York, 108 Seventh St., dec. 10.

(Thanksgiving — hálaadás — napja. Az Amerikába szakadt magyar kálvinisták legújabb temploma. Harsányi Sándor south-chicagói misszionárius és a presbiteri rendszert követő reformátusok).

November 29-én speciális nemzeti ünnepet ült az amerikai nép: Thanksgiving-day-t, „hálaadás napját“. Olyanforma ünnep ez, mint nálunk az év utolsó napja: az esztendei elvett áldásokért az egész országban hálaadó imát zengenek a menny és föld áldást osztogató Urának. Az amerikai nép hálaadás ünnepét azonban elnöki proklamáció szankcionálja. Washington György, az amerikai nemzet legelső elnöke, az alkotmány elfogadása után 1789 ben jelölt ki először ünnepnapot az Isten iránt érzett hála lerovására; 1863. óta azonban, mikor Lincoln ült az elnöki széken, az Egyesült Államok elnökei az év november havának utolsó csütörtökjét tűzik ki a nemzet évente megünnependő hálaadás-napjává. Ezt követik a különföle államok kormányzói is, a kiknek egyedül van törvényes joguk arra, hogy államaikban ünnepnapot deklaráljanak.

Nékem az a hitem, hogy a hálaadást nem Amerika elnökei találták fel; oly régi az, mint az első ember hite és reménye, ki tudta, hogy habár az Éden kapui lezárultak is mögötte, volt még a földön egy ígéret, mert volt még egy Isten az égben. A hálaadást még inkább visszaképzélhetem a még el nem vesztett paradicsomnak boldog kertjébe, mikor Ádám és Éva gyermeki örömmel és hálával telt szívvel énekelték Istent dicsőítő himnuszaikat. Hálaadás — nem modern, sem nem localis, hanem édeni és cosmicus. Rátérve azokra az időkre melyek már határozottan a történelem mértéke alatt állanak, az ó-testamentumban a hálaadásnak nem egy bizonyosságát találok. Gyakorlása többször előfordul, mint meg van nevezve. Jehova állandóan magasztaltatik hálaadással. A zsidóknak voltak speciális eucharisticus áldozásaik, melyek mindegyikéhez bizonyos ceremónia fűződött. A hálaáldozat nem volt közvetelve határozott vagy rendes úton, hanem ajánlta annak gyakorlását a zsidó saját impulsusa, mert úgy az ó, mint az új testamentumban szerette az Isten a jókedvű adakozót. A rendkívüli ünnepek bizonyos periódjaiban hálaáldozatok nagy mértékben hozattak. Eucharisticus hálaáldozat a két első báránynak a föl-áldozása is Pünkösztör. Az ő zsidónak a hálaadása nem lehetett pusztá érzelem, hanem meg kellett hoznia tényleges áldozatát is. És az eucharisticus hála substantialis kifejezésének ez az eszméje meg van az új tes-

tamentumban is. S ha a judaizmus ceremóniája nem volna tökéletes, az evangyéliom tisztább világában már hatalmasabb okok tárulnak fel a hálaadásra és a conservatio motívumai is sokszorosítva vannak. A hálaadásnak ez a conceptiója, mint áldozás, szükséges, hogy fentartassék. „Áldozzál az Istennek dicsérettel“ (50. zsolt. 14. v.) „és áldozzál dicséretnek áldozatjával“ (107. zsolt. 22. v.) a zsoltáriró oly szavai ezek korunkhoz, mint a milyen üzenetek voltak ezek a saját korának. Valódi hálaadás annyiba kerül most is, mint hajdanán. Nyilvánulásának különféle methodusai változhatnak ugyan az elmuló évekkel, de míg az élet formális megállapodottsága változik, az élet essenciája mindig egy és ugyanaz marad. Nekünk meg van adva ugyanaz az alkalom, a mi meg volt adva a zsidónak s hogy érzelmét áldozatba foglalja. Ma már azonban nem kívántatik, hogy az igaz hívő előhozza első bárányait és levágja azokat egy látható tabernaculum előtt; — manapság küldheti a bárányt akármely emberbaráti intézetbe, feláldozhatja jótékony s bizonyára Istennek tetsző célra. Manapság nem szokás, hogy az áhítatos háziasszony előhozza éléskamrájából finom lisztjének két tizedét és mint első gyümölcsöt följajánlja azt az Urnak, — de e helyett megrendelheti a legjobb amerikai búzát s vitetheti egyenesen az inségesek hajlékába.

Ily értelemben nagyon praktikus újítás köthető a hálaadáskor való áldozatoknak és zsidó concepciójához. És ez az újítás teljesen helyén van. Mert a keresztyének minden emberek között a legnemesebb szívűnek kell lennie. Alkalmat pedig az Istennek való hálaadás gyakorlására bőven talál a társadalmi életben. A szegények, a szenvedők mindig velünk vannak. A ki akár pénzzel, akár rokonszenvvel segíti őket arra, hogy szegénységük és szenvedésük, különösen pedig a lelki szegénység és lelki szenvedés kevésbé legyen szegény és kevésbé fájjon: az az ember a Teremtő számolyához a legigazibb hálaajándékot viszi.

Ily értelemben ünnepli a Thanksgiving — hálaadás — napját a modern amerikai. A tehetősek áldoznak a jótékonyaság oltárán. Szegényházak lakóinak élelemmel való ellátása, az árvaházak gyermekeinek felruházása, a hitet ápoló egyesületnek anyagi úton való gazdag támogatása: mind-mind az Isten elé vitt hálaajándék ez.

S hogy a hálával megteljesedett lélek kibuzoghassa magát Istene előtt, arról elnöki proklamáció gondoskodik. Im, Mac Kinleynek, a köztársaság jelenlegi fejének a hálaadásnap proklamációja magyarra fordítva így hangzik: „Tetszett a mindenható Istennek, hogy nemzetünket biztonságban, tiszteletben hordozza ebben az évben is. A vallásnak és jótékonyaságnak munkái mindenütt nyilvánvalók voltak. Országunk határa bő aratással volt megáldva. A munka és műipar jobban virágzott, mint valaha. Kereskedelmünk kiterjedt az egész világra. Hatalmunk s a szabadságra és felvilágosodásra gyakorolt befolyásunk messze tengerekre s országokra eljutott. Hivatalos képviselőink s mindazoknak élete, kik közülünk Kinában laknak, csodálatosképpen megőriztetett. Dögvészről s minden más nagyobb csapástól megszabadultunk s az a szomorú megpróbáltatás is, a mely Galveston városát sujtotta, bizonyosságot tett a keresztyén jótékonyaság és együttérzés érzelmeiről s azt juttatta kifejezésre, hogy mi egységes nép vagyunk.

Most azért én, Mac Kinley Vilmos, az Egyesült Államok elnöke, ezennel hivatalosan elrendelem, hogy november 29-ike az Egyesült Államok népe által úgy

itthon, mint a külföldön, mint hálaadás napja ünnepléssék s dicséret adassék annak, ki a nemzetek sorsát kezében tartja. Ajánlom azért, hogy mindenki keresse fel az istentiszteleti helyeket s ájtatosan adjon hálát a jólétért, a melylyel Ő ruházott fel bennünket; a vetésért, az aratásért, hadseregünk s tengerészetünk vitézségéért s minden áldásokért, a melyekkel minket mint egyéneket s nemzetet megáldott s könyörögjön az Ő isteni kegyelmének folytonosságáért, a más népekkel való egyetértésért, barátságért, az igazságosságért és a békéért, a mely vezessen minket utainkban“.

Valóban lélekemelő jelenség, hogy az Egyesült Államok elnöke, a kit a nép szavazata ültet az elnöki székbe s mint ilyen nem „Isten kegyelméből“ uralkodik. — az Ur iránt való hálaadásra, az Isten kegyelmének könyörgésére buzdítja e szabad nép millióit.

Jellemző, hogy ninesen amerikai család, melynek asztaláról hiányzanék e napon a *turkey* (pulyka). Hogy azonban a pulyka, mint okvetetlenül kiegészítő rész, hogyan került a hálaadás ünnepébe, azt csak az tudná megmondani, a ki megmagyarázhatná, hogyan került Pilátus a „Credó“-ba? Sajnálatos azonban, hogy a néplakta föld ide vándorolt elemeinek legnagyobb része vajmi kevés érzéket tanúsít, e nap magasztos jelentősége mint általában minden vallásos ünnep iránt: a túlnyomó rész a túlságos szabadságtól megittasodva a Thanksgiring szót „hálaadás“ helyett mintha így fordítaná le „iszunk mint a csap“.

Az amerikai magyar kálvinistaság egyháztársadalmi életében jelentős nap volt az idei Thanksgiving-day. Pennsylvania szívében, nagy kiterjedésű bányavidék centrumában, Wilkesbarre városában hajlék épült az Ur imadására. Legalább ötezer magyar s hazafias érzelmű tót protestáns lélek él szétszórta, messze mértföldekre egymástól, ez óriás bányavidék völgyeiben. Templomra, mely az együvé tartozás kötelekeivel összefűz a szétszört tagokat, égető szükség volt. A vágy kielégítést, a kérés meghallgattatást talált. A presbiteri rendszert követő református egyházak e bányavidéki egyházmegyéje felvette a szegény magyar protestánsok ügyét s felépíté számukra az Istennek házáat, melyben édes anyanyelvükön sirhatják, zokoghatják el lelkük keserűségét s zenghetnek örvendező szívvel hálaéneket a magasságos Istennek. Megtörtént a felavatás is nov. 29-én, a „hálaadás napján“. Messze vidékről tenger nép zarándokolt ezen a napon az Ur imadásának legújabb helyére. Már kora reggel csak úgy hullámozott a nép az új templom előtt, melynek főbejáratánál ez a néhány szócska van a falba bevésvé: „Magyar Ev. Ref. Egyház — 1900“.

Tíz óra lehetett, mikor az ünnepélyes aktus kezdetét vette. Az embertömeg örömkönyek közt éneklé: Óh seregeknek Istene! S a völgyet átölelve tartó óriási hegység felől zengett a visszhang: Az én lelkem fohászokdik . . . Tornácidba kívánczok. Konyha Pál, Pennsylvania legnagyobb gyárvárosának, az „ironcity“-nek (vasváros) és „szmokingcity“-nek (füstváros) elnevezett *Pittsburg* nak magyar ref. misszionáriusa buzgó imádságban emelé fel szíveinket a mindenség mindenható Urához s feltárván a templom ajtaját, — Isten kezétől ihletett szívvel léptük át az új hajlék küszöbét.

Bent a templomban e sorok írója mondott imádságot és egyházi beszédet, melynek végeztével Konyha Pál állott az Urnak megterített asztala elé s kiosztá az éhező és szomjúhozó lelkeknek az Ur Jézus Krisztus

megtörött testének és kiontatott vérenek drágalátos jegyeit, Istenünk bünbocsató kegyelmének örök zálogait.

Délben a presbiteri rendszert követő református egyház hölgyközönsége gazdagon terített asztallal vendégelte meg a vidék minden részéből összesereglett templomi gyülekezetnek tagjait. Délután ismét összejöttünk az Isten nevének imadására. Ez ünnepély fényét nagyban emelte az angolajkú lelkészek és a nagyszámú előkelő amerikai közönség megjelenése, élükön a presbiteri rendszert követő reformátusok scranton-i püspökével. Az ünnepélyt az angol ajkú hölgyek gyönyörű egyházi éneknek remek előadásával nyitották meg, mely után Rev. F. von Krug, kingstoni ref. lelkész angol beszéd kíséretében átnyújtá az új templom kulcsait az egyház gondnokának. Azután ismét e sorok írója mondott imát annak, kitől száll alá minden jó adomány és tökéletes ajándék onnanfelül az egekből, — melynek végeztével Konyha Pál pittsburgi ref. lelkész magyarul, Hambor zky Gyula, az új templomnak és az ottani gyülekezetnek a lelkésze pedig tótul tartottak alkalmi szónoklatokat És ekkor megható jelenet következett. Mintha Debrecen ősz Árona jelent volna meg közöttünk: oly szakasztott mása a scrantoni galambösz püspök: Rev. J. C. Logan, a theologia doktora. Reszkető hangon imádságot mondott s kérte az Ur minden áldását a megépített falakra. Imája végeztével beszédet tartott. A kik értettük, — lelkünk öröme kibeszélhetetlen volt. Ifjú volt még, mikor a halhatatlan Kossuth kikötött itt, az amerikai parton; hallotta Magyarorszáig szabadságáért majd kérő, majd követelő, merész szavait. Az idő kerekéi folyton forogtak; hajszálai megöszültek, de gondolatban ismét látja őt, amint égne emelt jobbajával és reményben felvillanó, égő szemekkel kiáltja: „Mindaz, a mit kérek; mindaz, a mit reménylek; mindaz, a miért imádkozom, az hat lábnyi föld az én szabad magyar hazámban“. S a kitörő lelkesedés döngő hangján dicsőíti Kossuthot s vele együtt a magyarok nevét. „Ne nézzétek le a Hungarian-t: olyan az, mint ti vagytok s azoknak, kiket az élet mostohasága közzétek hozott, adjatok, a mit adhattok. S nektek adnotok, nektek áldoznotok kell ő érettök, mert nektek van miből adni, van miből áldozni.“ A lelkes beszédet a hallgatóság nem egyszer meg is tapsolta. S hogy ez az angol közönség mennyire szívén viseli a vele egy hiten élő szegény magyar népet, világos bizonyosága az, hogy a templomépítésnek 1400 dollárra rugó költségeire a magyarok mindössze csak 300 dollárt adhattak, a többit mind — az ő áldozatkészségük teremtette elő. — A püspök beszéde után Konyha Pál keresztelt két kisedet. az angol hölgyek énekkara éneklé az amerikai néphimnusz (My country, 'tis of thee, Sweet land of liberty . . .), e sorok írója megáldá a gyülekezetet, az angolajkúak hangos fennszóval mondták utána az *ámen* szót s a lélekemelő ünnepély — véget ért.

Wilkesbarre angolajkú reformátusaira sugárzik hát vissza annak a vallásosságnak az ereje, mely az Amerikába szakadt magyar kálvinistáknak ott letelepült részeit körülragyogja. Ama hitbuzgó embereké az érdem; őket illeti a hála, az elismerés, hogy itt a messze idegenben templomot emeltek a magyarnak. Ez emberek emlékezetét nem örökítik meg ugyan a művészet mesteri faragványai s a szónoklat és költészet remekei, de ércnél maradandóbb. aranyból ragyogóbb betűkkel írták be nevöket az élet és igazság ama könyvébe, mit a csillagok hazájában gyémánttollal írnak a gondviselő Istennek angyalai. Megérdemlik azért, hogy

Istennek tetsző cselekedetök élő virágaiból gyöngé és reszkető kézzel ezt a koszorút fűztem számukra.

*

És most örömmel letehetném a tollat, de mégsem tudom letenni. Lelkemben forr valami, a minék még hangot kell itt adnom. Épen a wilkesbarrei templomról szólván, írja Harsányi Sándor a „Magyar Szó”-ban, hogy ez a templom „idegen vallásfelekezet”, „más confessio” szolgálatában áll. Nem tudhatom, mi indította Harsányi barátomat erre az okvetetlenkedésre, de a leghatározottabban állítom, hogy tudósítása a mily alaptalan, ép oly helytelen is.

1. Mert úgy tudom, hogy a presbyteri rendszert követő reformátusoknak a helvéciai vallástétel és a heidelbergi káté a szimbólikus könyveik, épen úgy mint minékünk; egyházaikat zsinat presbyteri rendszer szerint kormányozzák, épen úgy, mint mi.

2. A presbyteri rendszert követő reformátusok üdvözlő feliratát, mit Vilma hollandiai királynőhöz küldöttek, a „Magyar Szó” és a „Prot. Egyh. és Isk. Lap” szerint aláírta a magyarországi egyetemes ref. egyház nevében Kun Bertalan miskolci püspök is. „Idegen vallásfelekezet” üdvözlő iratának aligha irt volna alá.

3. A bennünket most segélyező német ref. egyház, mely alatt a new-yorki és a chicagói magyar egyházak is állanak (de a mely egyház a szentet is ép úgy használja, mint a római egyház) annyira szegény, hogy idestova teljesen képtelen lesz a magyar egyházakat segélyezni. Fizetésükből minden évben elcsip valamit s majd utoljára elcsipi az egészet, — miként ezt ki is jelentette. A magyarság még önerejéből sohasem lesz képes egyházait fenntartani. Mert ez a nép nem állandó: egyik jön, másik megy. Évről-évre új arcokat látunk. A presbyteri rendszert követő reformátusok Amerika legnépesebb és leggazdagabb kálvinista vallásfelekezetét alkotják. Ők vették fel a magyar reformátusok ügyét legelőször is, a mikor Kecskeméti Ferenc New-Yorkban működött. És én egyáltalában nem tudom belátni, hogy mért követné el bünt az a magyar misszionárius, a ki elfogadná a presb. reformátusok igazán nagylelkű támogatását? Hiszen azután is csak úgy végzi az isteniszteletet, csakugy oszt urvacsorát, csakugy keresztel, csakugy esket, csakugy temet, mint annak előtte. Az a különbség meg lenne, hogy ekkor jelentéseit már nem oda küldené, a hová azt az előtt küldte s azért fizetését nem onnan kapja, a honnan azt azelőtt kapta.

Sehol, egyellen amerikai városban sem él a magyar reformátusság nagyobb számban, mint épen New-Yorkban, ebben az óriási Babylonban. A mai napig, dec. 10-ig, 82 esketése és 73 keresztelése volt (merem állítani, hogy a többi egyházakban, valamennyiét összeadva sem igen volt ennyi). S mégis — természetesen az óriási drágaság miatt — templomot építeni nem tudunk. Már pedig templom nélkül nincsen s nem is lehet összetartó kapocs ez óriási világváros forgatagában élő magyar nép között. S ha célunk megvalósítása érdekében kérnénk s így megnyernénk a presbyteri rendszert követő hatalmas ref. egyház támogatását: eddigi támogatóinkkal szemben nem esnénk még csak a *hálátalanság* bünébe sem, mert belátnák ők is, hogy a tekintélyben és az anyagiakban hatalmasabb, de ugyanazon hitelveken nyugvó testvéregyház támogatásával nem annyi lelket tudnánk hitünknek megtartani, mint a mennyt tényleg megtarthattunk. A

bennünket jelenleg segélyező német ref. egyház „superintendent”-jétől magam kértem segélyt templom-építésre, de a misszio szegénysége miatt még csak *reményt* sem adhattak. . . S ha most a féluton megállunk, menthetetlenül alább és alább szállunk. Ha szegénysége miatt nem tud segíteni a német ref. egyház, mért volna bün elfogadni a *holland, a skót* ref. egyház támogatását?*

Kedves emlékü tanárom nt. Balogh Ferenc úr is ezt a nézetet osztja Csutoros Elek clevelandi lelkészhez írott levelében. Clevelandban még nagyobb a baj, mint New-Yorkban. Ott a katolikusoknak hatalmas iskolájuk van s óriási küzdelembe kerül, hogy a lelkész a kath. iskola befolyását csak némileg is ellensúlyozhassa. A német misszió segélyével pedig ellensúlyozni épenséggel nem lehet.

4. Unitárius, baptista vagy akármely más congregatio segélyét visszaútasítanom én is; „csekélységem felfogása szerint” ez már idegen vallásfelekezet, ez már „más confessio”, de nem ám a presbyteri rendszert követő református egyház!

5. Theológiát végzett hittanhallgatóink jól gondolják meg ezután, elmenjenek-e Edinburgba vagy Utrechtbe, hogy ott a theológiát hallgassák, mert Harsányi Sándor barátom aligha a szemükbe nem csapja, hogy „idegen vallásfelekezet”, „más confessio” szolgálatába szegődtek.

Kúthy Zoltán,

new-yorki ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Kiss Aron püspök lemondása a debreceni egyháztanács elnökségéről.** El volt terjedve városunkban ez a hír a múlt hét folyamán, de a mint utólagosan értesülünk, a valóságnak meg nem felelt. Különben mi a magunk részéről a lemondáson sem ütköztünk volna meg. Mert Ő méltósága, mint a helybeli egyháztanács elnöke, igen sajátos viszonyban áll ön magával, mint püspökkel s aztán az egyházmegyével s annak esperesével. Sohasem csináltunk titkot abbéli felfogásunkból, hogy a debreceni egyháznak mindaddig, míg a debreceni traktus kötelekeiben áll, törvényeinkből kifolyó kötelessége magát az egyházmegyének alávetni. De éppen ez az, mi a püspöknek, mint a helybeli egyháztanács elnökének a helyzetét kényessé teszi s igen könnyen olyan eredményre vezethet, aminővel p. o. a debreceni traktus legutóbbi gyűlése jegyzőkönyvében is találkozunk, hol Ő méltósága névszerint fel van említve azon lelkészek között, kik a gyűlésen meg nem jelentek. Az efféle kényes helyzeten szerintünk már pusztán az állás méltóságára tekintettel is segíteni kell s jó reménységgel vagyunk, hogy a vezetők bölcsesége meg fogja találni a ki-utat.

— **Csodálkozással** olvassuk, hogy a magas ipari és kulturális fejlődésre emelkedett Belgiumban a *klerikálisok* hosszas uralma mellett is a vallástalanság annyira elterjedt, hogy e tekintetben minden más civilizált országnál szomorúbb ott a helyzet. A múlt évben a szülők 90%-a vonta el gyermekét az iskolai hitoktatótól Brüsszelben. Legérdekesebb azonban a dologban az, hogy maga az egyház mozdítja elő a bajt, ahelyett, hogy orvosolná, mert nem bocsát elegendő hitoktató lelkészt az iskolák rendelkezésére. Nagyon tanulságos

* Ilyen körülmények közt szerintünk sem bün; csak azokra a bizonyos mesgyékre kell szigorúan felügyelni. Szerk.

dolog arra nézve, hogy mit lehet várni a klerikalizmus-tól, a melynek kezében a vallás pusztán hatalmi eszköz, a hatalom pedig kizsákmányolni való, nempedig a vallásos élet fejlesztésére.

— **Az egyházak történetének** megírását kerületi közgyűlésünk már évekkal ezelőtt a lekipásztörök figyelmébe ajánlván, az efféle munkálatok közzététele köztudomás szerint lapunk hasábjain történt. Hogy az ilyen dolgozatoknak a magyar protestáns egyháztörténelmi irodalom szempontjából mily nagy jelentősége van, azt nekünk a mi lapunk olvasói előtt nem szükség hosszasan fejtegetni. Egyszerűen azt jelentjük tehát ki, hogy ilyenemű munkálat kezeink között több nincs, noha a kerületbeli egyházak több mint feleresze e tekintetben még nem tett eleget köteletségének. — Amidőn tehát e körülményre az illetők figyelmét felhívjuk, egyszersmind jelezzük, hogy lapunk az efféle közlemények számára ezután is nyitva áll s minden ilyen munkálatot szívesen fogadunk. A magyar protestáns egyház rendszeres és egységes történelmének a megírása, sajnos, még mindig a jövő zenéje; ha többet nem tehetünk legalább gyűjtsük meg annyit, hogy a birtokunkban levő anyagot gyűjtsük össze s tegyük hozzáférhetővé a szakemberekre nézve.

— **Egyenlő fegyverrel.** Sokszor hallunk olyan beszédeket, hogy Debrecenben *Wolaffka* ügybuzgóságával hódít. Hogy végre-valahára tisztába jöjjünk ezzel a kérdéssel, kedvünk van egy csintalan ajánlatot tenni. Mi megengedjük a címzetes püspök úrnak, hogy a mi nagytemplomunkban akkor álljon fel predikálni, a mikor neki tetszik; s viszonzásul meg ő engedje meg nekünk, hogy ugyanakkor mi meg az ő templomában szónokolhassunk. Lássuk: az egyenlő fegyverrel vívott párviadalomban ki lesz előbb a harképtelen!

— **Katholikus egyetem.** A budapesti kath. eszperesi kerület papságának a napokban tartott évi közgyűlésén a kath. egyetem ügyét is szóba hozták egy indítvány alapján s határozatilag kimondták, hogy a gyűlés a kath. egyetem ügyét pártfogásába veszi s a kerület minden papját adakozásra hívja fel s e gyűjtés minden évben ismételtetni fog. Az indítvány indokolása jellemzőleg mondja, hogy ha a jelenkor tudományos mozgalmaiba mélyebben tekintünk, azt kell fájdalommal tapasztalunk, hogy a katolikus (?) Magyarországnak nincs elegendő számú intelligens férfiak, a kik a küzdelmekben a szent ügy k védelmére fegyvert fognának, a kik a világi tudományok terén döntő és maradandó befolyással bírnának, a kik a tudományosság szintjén állva a katolikus igazságot (hát olyan is van?) a modern áramlatokkal szemben megvédelmezni és győzelemre vezérelni képesek volnának. A kath. világi elem majdnem teljesen ki van szorítva az egyetem világi fakultásaiból (meggyőzőleg mutatja éppen a jog- és államtudományi kar legközelebbi krucifikszes álláspontja); a hit- és keresztényellenes tudomány zsarnoki hatalommal uralja a katedrákat, anélkül, hogy valaki védelmőkre kelt volna, mintha tanszékre más nem is volna képesítve, mint *liberális*, úgy hogy hithű katolikus meggyőződéssel már csak kiváltságképen lehet hozzájutni. Rámutat továbbá az indítvány arra is, hogy azt a tudományosságot, a mire ma a papnak szüksége van, a szemináriumi oktatás keretén belől elsajítani nem lehet, vagy legalább is nagyon nehéz; hogy továbbá a kath. főintézetek és iskolák egymásután elvesznek a liberalizmus tengerében, mert nincs kellő számú kath. elvű tanerő, sőt a theologiai téren is a legnagyobb mérvű pangás grasszál, mert nincs *kath.*

egyetemük. A mint a fentebbiekből látszik, a kath. egyetem eszméje tehát nem alszik, sőt egy-egy rövid lépéssel előbbre is halad. Ellenben a protestáns egyetem ügye egészen lemaradt a napirendről, holott pedig ennek létesítését nem pusztán prot. felekezeti érdek, hanem a tudomány és a magyar nemzet és hazá érdeke is követelné, holott köztudomásu, hogy kath. egyetem már jellegénél fogva sem tehet állandó s valódi értékkel bíró szolgálatot a tudománynak s hazafiság dolgában is edes keveset várhatunk azoktól, a kiknek érzelmeit Róma tartja lekötve.

— **A nagybecskereki keresztény nő egyesület** elhatározta, hogy a ref. egyház szegényeit s betegeit gondjába részesíti s új évtől kezdve egy betegápolót tart, ki minden betegnél segédkezzék és azokat ápolja s tisztántartásukról gondoskodik.

— **Kérelem.** A fizetés-kiegészítési illetményre jogosult nt. lelkész urakat arra kérem, hogy az 1901. évre szóló nyugtákat egyáltalában ne méltóztassanak ide beküldeni, mert még nincs kiutalványozva a szükséges összeg. Az eddig beküldött nyugtákat kénytelen voltam visszajuttatni, mert itt őrizése esetén nem csak kezelési nehézségek merülhetnek fel, de újabb alkalmat adunk arra, hogy az itt tartott de ki nem fizethetett nyugták sorsáért sürgető megkeresések érkezzenek be, a melyekre itt már nem győzzük a válaszolást. Mint eddig, úgy ezután is azon leszünk, hogy az utalványozás után azonnal szétküldjük a felhívást, melyben a végét érni nem akaró változtatások miatt több lelkészi állomásra nézve újabb elszámolást kell eszközölnünk. Az új nyugták kiállítása már csak e miatt sem ajánlatos. Rózsa Sándor egyh. ker. pénztárnok.

— **Tanácsbíró választás.** A beregi ref. egyh. megyében a Zámory Béla halálával megüresedett tanácsbírói állásra *Simon Andor* tarpai lelkész és egyházmegyei főjegyző választott meg szótöbbséggel.

— **A majtisi egyház Horváth Imre** mezetúri segédlelkészt választotta meghívás útján rendes lelkészül. Ifjú atyánkfia új év első napján mutatkozott bé először a majtisi híveknek. Áldást és sikert kívánunk majdani működésére.

— **Mohamedán theologiai fakultás Konstantinápolyban.** A jogi és orvosi fakultás már előbb felállított. Most rendezik be a theologiai kart s érdekes, hogy a theologus-növendékek száma 30-nál több nem lehet. A tanuló négy év s a tantárgyak között első helyen áll a Korán tanulmányozása s az Izlam története. Az irigység sem monhatja, hogy ezek a törökök nem okosan járnak el. Lelkészeiknél a fősúlyt a Korán tanulmányozására fektetvén, tőlök mi is tanulhatunk valamit, t. i. azt, hogy a mi theologusaink kiképzésénél is több gondot kellene fordítanunk szent könyvünk a biblia megismertetésére. Rég elmúltak a Bethlen Gábor-féle idők, ki maga is szorgalmas bibliaolvasó volt s ma hamarabb akadunk 999 olyan emberre, kik a biblia felett pálcát törnek, mint egyetlenegy olyanra, ki e szent könyvet életében csak egyetlenegyszer is átolvasta. Ilyen időkben sokszoros szükség van arra, hogy lelkészeink e könyv ismeretében otthon legyenek.

— **Válaszúl többeknek.** A lelkészi fizetés kiegészítő illetmények egy része még ma sincs véglegesen megállapítva, a mi — megjegyezzük — nem felettes egyházi hatóságainkon múlt. Épen azért még most nem lenne célhoz vezető egybevetéseket tenni a conventi propositiók és a ministerileg megállapított összegek között; és így felesleges közleménnyel foglalnók el lapunk folyvást szüknek bizonyuló terét a csak részben

véglegesnek mondható megállapítások közlésével. Megjegyezzük azt is, hogy már előre is intézkedtünk a felől, hogy mihielyt a szóban forgó illetmények véglegesen meglesznek állapítva, s általában ez a „per tot discrimina rerum“ áthajszolt kérdés csak valamennyire is megülepdek, az összes kiegészítési illetményekről olyan kimutatás állíttassék össze lapunkban való közlés céljából, mely az adott viszonyoknál fogva előreláthatólag többet fog feltüntetni, mint a mennyit a némelyek úr által kontemplált kimutatás felmutathatna. Egyébként egyszer mindenkorra ezen a helyen is kijelentjük, hogy lelkészi karunk anyagi érdekeit is sokkal inkább szívünkön viseljük, mintsem elszalasztani akarnánk csak egyetlen egy alkalmat is arra nézve, mely szükségesnek s megfelelőnek mutatkozik az égető s régóta sajtó fájdalmak enyhítésére, a valódi igazság felderítésére s ezzel a jogos igények kielégítésének előmozdítására. Kiválóképpen mint eddig, úgy ezután is közölni fogjuk mindazokat a mozzanatokat, a melyek a sok tekintetben élére állított, s — mondjunk igazat — néha a magunk vigyázatlanságá miatt is nem egészen kivánatos ellátásban részesített kongrua-ügyünkben részleges vagy közérdekkel bírnak. Ezt követeli tőlünk nemcsak az ügy iránt mindenkor érzett *meleg és őszinte érdeklődésünk*, de az a kiváló tekintet is, melyre szerkesztői állásunknál fogva is magunkat mindenkor kötelezetteknek ismerjük.

— **Pap-zsák.** A középkori kolduló barátok inváziója óta szálló igévé vált s nem egyszer kedvtelve alkalmazták a szegény református s általában protestáns lelkészekre is. Hogy mennyire igazságtalanul? Arra nézve mondjuk el a következő történelmi adomát. Valamikor még karczagi pap korában a hirneves *Könyves Tóth Mihályt* a mező-túri fényes egyház lelkészéül hívta meg. Mikor a deputáció a meghívó levéllel Karczagon megjelent s a szónok ékes szavakban előadta jövetelök czélját, Könyves Tóth Mihály válasza előtt vette a boros üveget s kezdte a poharakat megtölteni. A poharak csakhamar megis teltek; de a szellemes pap a bort csak töltötte tovább is s a bor ömlött a földre. Ijedve ugrott közelebb egy deputátus mondván: „Nagytiszteletű uram! Ne tessék tovább tölteni, mert már teli s teli vannak a poharak s a drága jó bor a földre csorog.“ Erre megszólalt Könyves Tóth is. „No lássák, szántsándékkal tevém. Ha a pohárba többet töltünk, mint amennyi belefér, a földre csorog s ott a legnemesebb bor is sárt, piszkot csinál. Így gondolkodom én az önök meghívása felől is. Emlegetik s én magam is tudom, hogy Mezőtúr jobb jövedelmű, mint Karczag. De nekem a karczagi jövedelem is elég. Ha Mezőtúrra mennék, ott már felesleges jövedelem lenne s az legelőször éppen nekem okozna bajt. Én hát megköszönöm a mezőtúriak bizodalnát, de maradok Karczagon.“ És Könyves Tóth Mihály nem is lett túri pap.

— **Egy egyházmegyei határozat** Megkaptuk az *ugocsa-máramarosi* egyházmegye múlt évi jegyzőkönyvét s ebből vesszük ki az alábbi számot, mely olvasóinkat bizonyára érdekelné fogja; mert hiszen e jegyzőkönyvi számnak az egyházkerületi (őszi) gyűlésen való tárgyalása s lapunknak az abban foglalt elszomorító tények fölött tett megjegyzései két nyilatkozatot is provokáltak: a t.-újlaki lelkész és az u. o. működő állami elemi iskola igazgató-tanítóét. Olvasó közönségünk látni fogja az egyházmegyei jegyzőkönyv alább közölt szövegéből, hogy az méltán keseríthette el már a kerületen mindazt, aki egyháza ügyeit csak kis mér-

tékben is szíven viseli, annival is inkább, mert arról egy igen tekintélyes testület, az egyházmegye tett tanúbizonyságot. Különben hadd beszéljen a jegyzőkönyvi határozat maga (84. sz.): „A tiszta-újlaki egyház előjárósága panaszolta a folyó évi egyházlátogató küldöttség előtt, hogy az ev. ref. iskolaköteles gyermekek közül többen iskolai nevelés nélkül maradnak, mivel az állami iskolába nem vétetnek fel, az adatván okul, hogy oda nem férnek be.“ „E szomorú tény bejelentetvén az esperesi hivatalnak, közgyűlésünk tárgyalás alá vette azt. Határozatában kijelenti, hogy ő a szükségtől kényszerítette abban a reményben adta fel az államnak felekezeti iskoláját, miszerint remélte, hogy az állam kellő számú iskolákat építtet és tanerőt alkalmaz s ez intézkedése folytán a nevelés ügye Tisza-Ujlakon is magasabb fokra fog emelkedni; most szomorúan tapasztalja közgyűlésünk, hogy e reményében csalódott, mert a nevelés ügye rosszabb most, mint volt a felekezeti iskola fennállásakor. Egyszersmind felemlíti a mellőztetéseket is, melyeket ev. ref. egyházunknak T.-Ujlakon kell szenvednie. Nevezetesen ott az államkormány négy állami tanítói állást tart fenn. A felekezeti érdekekre való tekintettel az volna méltányos és igazságos, ha ezek között legalább egy református volna, de Tisza-Ujlakon a négy tanító közül egyik sem tartozik a mi felekezetünkhöz. Továbbá ott az államkinestár, mint kegyúr két római katolikus iskolát és tanítói állást tart fenn. Ismét a felekezeti érdek követelné, hogy gondot fordítana a mi iskolaköteles gyermekeink neveltetésére is és ime nem törődik velök, midőn az áll. iskolába őket fel nem vétetheti. Egyházmegyei közgyűlésünk e szomorú tényeket feliratban tudomására hozza a főtiszteletű egyházkerületnek s tisztelettel kér azokra orvoslást.“

— **F. Varga Lajos egyházi beszédei.** E helyen is felhívjuk lelkesztársaink figyelmét F. Varga Lajosnak lapunk irodalmi rovatában közzétett előfizetési hirdetésére. F. Varga Lajos neve elég ismert ahoz, hogy beszédeit ki-ki nyugodt lélekkel megrendelhesse. Hy n téren másra, mint magunkra aligha számíthatunk s habár áldozatkészségünk sok oldalról igénybe van is véve, segítsük, támogassuk egymást, hiszen ez csak közügyeinknek válik előnyére.

— **Fertőző betegségek ellen,** melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szives figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.“

Szerkesztői üzenet.

J. J. G—n. Magunknak tartozunk annival, hogy a cultus-ministeriumhoz felterjesztendő congrua-nyugtákat korrektül állítsuk ki, hibátlanul bélyegezzük fel s ne éktelenítsük lámpafüstös korom pecséttel. Végre is egy ruggyanta pecsételő készlet ma nem kerül olyan sokba, hogy azt a legszegényebb egyház is vagy éppen maga a lelkész be ne szerezhetné. Az se hagyható szó nélkül, ha a pecsétnyomót valaki tintába mártja s úgy használja. A pénztári hivatal kötelességét teljesíti, ha az effélék ellen felszólal. Ezt figyelmébe ajánljuk az összes érdekelteknek. — **S. J. B.-Ujlak.** Jönni fog nemsokára. — **Többeknek.** A beregi államosítási ügy tovább tárgyalása előtt a sorompót ezennel lezárjuk.

Tartalom-jegyzék: A debreceni népkönyha. E. L. — Belmissio és még valami. Csánki Benjámín. — Tanügy: Református népiskolai Olvasókönyv az elemi III. oszt. számára. Vadas Gyula. — Közéletünk: Templom felavatási ünnepély Ér-Körtvélyesen. — y — n. — A hegyen épült város. Hódy József. — Irodalom. — Külföld: Amerikai levél. Kúthy Zoltán. — Különfélek; Szerkesztői üzenetek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásati hirdetés.

A máramaros-ugocsi ev. reform. egyházmegyében levő *fekete-pataki* negyed osztályú ev. ref. *lelkéssi* állomásra.

Jövedelem: a hivek által naturalékból adott fizetés 985 korona 39 fillérre van értékelve.

A kongrua véglegesen 1200 koronáig 184 korona 68 fillérben van megállapítva.

Jelen állomást elnyerni óhajtó lelkészek, vagy lelkészjelöltek kellően felszerelt pályázati kérvényüket 1901. február 17-ig a máramaros-ugocsi egyházmegye espereséhez, Máramaros-Szigetre adják, vagy küldjék be.

Debrecen, 1901. január 11.

Kiss Aron,
püspök.

Nagytszeteletű s tekintetes egyházi előjáróság.

Elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom a nagytszeteletű és tekintetes egyházi előjáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészetű műtermemét,

mely eddig Széchényi-utca 1805. szám alatt volt,

1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetők s azokat látvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jószágáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak* szolgálók munkámmal s magam is, mint református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szíves pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona-építő.

A „NEUMANN M“ cég debreczeni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ cég

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsek meg azt a kitűnő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitűnő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytszeteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruí versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak azt üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitűnő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek.

Pontos ezimre figyelni tessék.

Szabott ár! Szabott ár! Szabott ár!